

ବ୍ୟାକରଣପ୍ରବେଶ ।

ଶ୍ରୀ ସୀତାନାଥରାୟ

ନବ ଓ ପ୍ରଥମ

BYACARANPRA

BY

SITANATH RAY.

FIRST EDITION.

CUTTACK,

Printed by the Cuttack Printing Company.

1892.

Price 2 Annas.

ଦୁଇ ଆଣ

ବ୍ୟାକରଣପ୍ରବେଶ ।

—*—

ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଭାଷାର ବଶୁବଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷା ହୁଏ ତାହାକୁ
ବ୍ୟାକରଣ କହନ୍ତି ।

ଅ ଅ କ ଖ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବର୍ଣ୍ଣ କହନ୍ତି । ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଅଂଶୁଳଗ
ଗୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ।

ବର୍ଣ୍ଣମାନ ସ୍ଵର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଏହି ଦୁଇଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଅ ଅ
ଇ ଇ ଉ ଉ ଋ ଌ ଏ ଐ ଓ ଔ ଏହି ବାର ଗୋଟି ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ । କ ଖ ଗ
ଘ ଙ, ଚ ଛ ଜ ଝ ଞ, ଟ ଠ ଡ ଢ ଣ, ତ ଥ ଦ ଧ ନ, ପ ଫ ବ ଭ
ମ, ଯ ର ଲ ବ ଶ ସ ହ, "ଃ" ଏହି ଛବିଶ ଗୋଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ
ବର୍ଣ୍ଣ ।

ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇପ୍ରକାର, ଦ୍ରୁସ୍ଵ ଓ ଧାର୍ଯ୍ୟ । ଅ ଇ ଉ ଋ ଌ ଏହି ପଞ୍ଚ
ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଦ୍ରୁସ୍ଵସ୍ଵର ଏବଂ ଆ ଇ ଉ ଏ ଐ ଓ ଔ ଏହି ସପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ-
ସ୍ଵର କହନ୍ତି । ଦ୍ରୁସ୍ଵସ୍ଵରଠାରୁ ଧାର୍ଯ୍ୟସ୍ଵର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଅଧିକ ସମୟ
ଲାଗେ ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଗ୍ୟ ଓ ଅବର୍ଗ୍ୟ ଏହି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ବର୍ଗ୍ୟ
କ ବର୍ଗ, ଚ ବର୍ଗ, ଟ ବର୍ଗ, ଢ ବର୍ଗ, ପ ବର୍ଗ, ଏହି ପାଞ୍ଚଭାଗରେ
ଭ ଟ କୁ କ ବର୍ଗ, ଚ ଛ ଜ ଝ ଞ କୁ ଚ ବର୍ଗ,
ନ ତ ଥ ଦ ଧ ନ କୁ ଢ ବର୍ଗ, ପ ଫ ବ ଭ

ଅବଶ୍ୟକ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତଃସ୍ଥ, ଉଷ୍ମ, ଓ ଅଯୋଗବାଦ ଏହି ତିନିଭାଗରେ ବଢ଼ନ୍ତି । ଯ ର ଲ ବ ଏହି ଚାରିଗୋଟି ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ, ଶ ଷ ସ ହ ଏହି ଚାରିଗୋଟି ଉଷ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ, ° ୪ ଏହି ତିନିଗୋଟି ଅଯୋଗବାଦ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ।

ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ, ମାତ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମ କ୍ରମା ପରେ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ନ ଥିଲେ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ ନ ଥିଲେ () ହସନ୍ତ ଚିହ୍ନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା;—ଅକ୍, ଈଶ୍, ଇନ୍ଦ୍ୟାଦି । ଏଠାରେ କ୍ କ୍ରମା ଶ୍ ଏକାଙ୍କୀ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ଅକାର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣର ଅକୃତ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଯଥା;—କ୍ + ଅ = କା, କ୍ + ଇ = କି, କ୍ + ଊ = କୁ, କ୍ + ଉ = କୁ, କ୍ + ଋ = କୃ, କ୍ + ୠ = କୃ, କ୍ + ଏ = କେ, କ୍ + ଐ = କୈ, କ୍ + ଓ = କୋ, କ୍ + ଔ = କୌ ।

କ୍ + ଅ = କ । ଏଠାରେ ଅର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ରହୁନା ନାହିଁ । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ଓ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ କୌଣସି ପରବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା;—କ୍ + ଓ = କୌ ।

ଦୁଇ ବା ଅଧିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବା ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ଉପରେ ପରବର୍ଣ୍ଣ ନାମ ।
 ବ୍ + ଯ୍ + ଅ = ବ୍ୟ, ଙ୍ + କ୍ =

ର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତାହାର ଦୁଇପ୍ରକାର ଆକାର ହୁଏ; ଯଥା, କ୍ + ର = କ୍ର, ର୍ + କ = କର୍ । ର ବର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଦୁଇପ୍ରକାର ଆକାରକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ରଫଳା ଓ ରେଫ କହନ୍ତି ।

ଚ, ଛ, ଜ, ଶ, ଷ, ଢ, ଢ଼ ଓ ଯ ସଙ୍ଗେ ର ଯୁକ୍ତ ହେଲେ, ଏହି ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ଦ୍ଵିତ୍ଵ ହୁଏ । ସୁଲବଶେଷରେ ବ ଓ ମର ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିତ୍ଵ ହୁଏ । ଯଥା, ଚର୍ଚ୍ଚା, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ବର୍ଜନ, ବର୍ଣ୍ଣନ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ନିର୍ଦ୍ଦଳ, କାର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗ, ମର୍ମ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଲ ଓ ଲ୍ ଏକବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ସେହିପରି ଯ ଓ ଯ୍ ଏକବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ମାତ୍ର ସୁଲବଶେଷରେ ଏମାନେ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ଯଥା; ଗୁଡ଼ଳ, ଢେଲ, ଯମୁନା, ବନୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପଦ ।

ବାକ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ୨ ଅର୍ଥବୋଧକ ବର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ପଦ କହନ୍ତି । “ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟାକରଣ ପଢୁଅଛି ” ଏଠାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟାକରଣ ଏବଂ ପଢୁଅଛି ଗୋଟିଏ ପଦ ।

ପଦମାନ ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା; ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ, ସଙ୍କଳାମ, ଅବ୍ୟୟ ଓ କ୍ରିୟା ।

ପୁସ୍ତକ, କୃଷ୍ଣ, ଘୋଡ଼ା, କୋଷ୍ଠ, ଭୋଜନ, ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷ୍ୟ-ପଦ ଅଟେ । କୃଷ୍ଣ, ଶ୍ଵେତ, ଉତ୍ତମ, ଦୟାଳୁ, କ୍ରବି ଇତ୍ୟାଦି ପଦକୁ ବିଶେଷଣ କହନ୍ତି । ଭୁମ୍ଭେ, ଆମ୍ଭେ, ସେ, ଏହା, ତାହା, ପ୍ରଭୃତି ପଦକୁ ସଙ୍କଳାମ କହନ୍ତି । ବରଂ, କିମ୍ବା, ଅବା, କିନ୍ତୁ, ଏଣୁ, ଏବଂ ଇତ୍ୟାଦି ପଦକୁ

ଅବ୍ୟୟ କହନ୍ତି । ଯିବ, ଅସିବ, ଦେଖ, ଖାଉଅଛି, ଶୋଇଥିଲା, ଦେଖୁଥିବ ଇତ୍ୟାଦି ପଦକୁ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି ।

ବିଶେଷ୍ୟ ।

ବସ୍ତୁ, ବ୍ୟକ୍ତି, ଜାତି, ଗୁଣ, ଓ କ୍ରିୟାବୋଧକ ପଦକୁ ବିଶେଷ୍ୟ କହନ୍ତି । ଯଥା, ଗୃହ, ହର, ଘୋଟକ, କୋଥ, ଗମନ ଇତ୍ୟାଦି । ବିଶେଷ୍ୟ ପଦମାନ ବସ୍ତୁବାଚକ, ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ, ଜାତିବାଚକ, ଗୁଣ ବା ଧର୍ମବାଚକ ଓ କ୍ରିୟାବାଚକ ଏହି ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା;—

ବସ୍ତୁବାଚକ—ପୁସ୍ତକ, ଘର, ପବନ, ଦୁଆର, ପିତ୍ତଳ, ପାତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।

ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ—କୃଷ୍ଣ, ହରି, ପରମାନନ୍ଦ, ଇନ୍ଦ୍ରାୟମ୍, ଅବବର ଇତ୍ୟାଦି ।

ଜାତିବାଚକ—ମନୁଷ୍ୟ, ପକ୍ଷୀ, ପଶୁ, କୀଟ, ପତଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗୁଣବାଚକ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ସ୍ନେହ, ମହତ୍ତ୍ୱ, ସ୍ୱଚ୍ଛ, ହୁମତା, ଉଦୃତା ଇତ୍ୟାଦି ।

କ୍ରିୟାବାଚକ—ଗମନ, ଶୟନ, କଳନ, ରୋଜନ, ପର୍ବନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ଲିଙ୍ଗ, ବଚନ, ପୁରୁଷ ଓ କାରକ ଅଛି ।

ଲିଙ୍ଗ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ପ୍ରଭୃତିର ବେଦବୋଧକ ଚିହ୍ନକୁ ଲିଙ୍ଗ କହନ୍ତି । ଲିଙ୍ଗ ତିନିପ୍ରକାର; ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ, ଓ କ୍ଳୀବଲିଙ୍ଗ । ପୁରୁଷଜାତି-ବୋଧକ ବିଶେଷ୍ୟପଦକୁ ପୁଂଲିଙ୍ଗ କହନ୍ତି; ଯଥା, ନର, ସର୍ପ, ରଜା ଇତ୍ୟାଦି । ସ୍ତ୍ରୀଜାତିବୋଧକ ବିଶେଷ୍ୟପଦକୁ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ କହନ୍ତି; ଯଥା, ନାରୀ, ଗାଈ, ରାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି । ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ-ବୋଧକ ନୁହେଁ ତାହାକୁ କ୍ଳୀବଲିଙ୍ଗ କହନ୍ତି; ଯଥା, ଗୃହ, ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି

ବହୁ, ରାଜା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଶଶୀ, ଦକ୍ଷ, ପୃଥ୍ବୀ, ତୃଷ୍ଣା, ନୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ,
ଶେଷୀ, ଶୋଭା, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ସେନା, ଉଦ୍ଧ, ବୃକ୍ଷ, ଇଚ୍ଛା, ସମ୍ପଦ, ବପଦ୍
ଇତ୍ୟାଦିବୋଧକ ବିଶେଷ୍ୟପଦ ସ୍ଵରୂପକଃ ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ ଅଟେ ।

ପୁଲଙ୍ଗ ପଦ ଭିନ୍ନପଦଦ୍ଵାରା କଥା ପଦର ଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନଦ୍ଵାରା
ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ ହୁଏ ।

ଭିନ୍ନପଦଦ୍ଵାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପୁଲଙ୍ଗ ଓ ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗର ଉଦାହରଣ
ନମ୍ବରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ପୁଲଙ୍ଗ	ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ	ପୁଲଙ୍ଗ	ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ
ପିତା	ମାତା	ଅଶ୍ରିର	ମାରି
ରାଜା	ରାଣୀ	ଅଜା	ଅଭି
ପୁତ୍ର	କନ୍ୟା	ପୁରୁଷ	ହିଅର
ପୁରୁଷ	ସ୍ତ୍ରୀ	ବର	କନ୍ୟା
ଭାଇ	ଭଉଣୀ	ମାମୁ	ମାଉସୀ †
ସାମୀ	ସ୍ତ୍ରୀ	ଖୁଡ଼ୁଇ	ପିଉସୀ
ସର୍ବ	ଗାରି	ଦଅର	ନଶନ
ପୁଅ	ହିଅ	ଶ୍ଵଶୁର	ଶାଶୁ
ପଣ୍ଡିତ	ପଣ୍ଡିତା *	ନାୟକ	ନାୟିକା ଇତ୍ୟାଦି ।

* ବଦ୍ୟାବଶ୍ୟ ଶ୍ଵୀର ପଣ୍ଡିତା କହନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତର ଶ୍ଵୀର ପଣ୍ଡିତଅଣୀ କହନ୍ତି ।

† “ମାରି ଭାଇ” ବା ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ କଲେ “ମାରି ଭଉଣୀ” ହେବ । ଏହି ମାମୁର ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ
ମାଉସୀ ଅଟେ । “ମାରି” ଏହି ପଦ ମାମୁର ଶ୍ଵୀକାରକ ଅଟେ, ଶ୍ଵୀଲଙ୍ଗ ନୁହେଁ ।

ଅଧିକାଂଶ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ପଦ ଇକାରଯୋଗରେ ଶ୍ଵିଲିଙ୍ଗ ହୁଏ ।
ଯଥା, ବ୍ରାହ୍ମିଣ—ବ୍ରାହ୍ମିଣୀ, ଦୁରଣ—ଦୁରଣୀ, ସିଂହ—ସିଂହୀ, ନଦ—
ନଦୀ, ବୈଷ୍ଣବ—ବୈଷ୍ଣବୀ, ଘୋଡ଼ା—ଘୋଡ଼ୀ, ଦାସ—ଦାସୀ, ଦଂସ—
ଦଂସୀ, ଶୁଗ—ଶୁଗୀ, ନଟ—ନଟୀ, ଇତ୍ୟାଦି ।

କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ ଅ, ଉଣୀ, ଣୀ, ଅବା ଆଣୀ ଦେଲେ
ଶ୍ଵିଲିଙ୍ଗ ହୁଏ । ଯଥା, ଦୁଷ୍ଟ—ଦୁଷ୍ଟୀ, ନଷ୍ଟ—ନଷ୍ଟୀ, ତଷା—ତଷାଣୀ,
ମାଳ—ମାଳୁଣୀ, କେଉଟ—କେଉଟୁଣୀ, ମିତ—ମିତଣୀ, ଗୁଡ଼ିଆ—
ଗୁଡ଼ିଆଣୀ, ଇତ୍ୟାଦି ।

କୌଣସି ପଦ ପୂର୍ବରେ ଅଶ୍ରିର ଓ ମାରି ଯୋଗ କଲେ ପୁଂଲିଙ୍ଗ
ଓ ଶ୍ଵିଲିଙ୍ଗ ହୁଏ । ଯଥା, ଅଶ୍ରିର ବଲୁଆ—ମାରି ବଲୁଆ, ଅଶ୍ରିର
ଭାଲୁ—ମାରି ଭାଲୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଅଚେତନ ପଦାର୍ଥ କ୍ଳୀବଲିଙ୍ଗ ଅଟେ । ଯଥା, ଫଳ,
ବସନ, ଗୃହ, ଭୂଷଣ, ଇତ୍ୟାଦି । ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ଶ୍ଵିଲି-
ଙ୍ଗର ରୂପଗତ ପ୍ରଭେଦ ପରି କ୍ଳୀବଲିଙ୍ଗର କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।

ବଚନ ।

ଯାହାଦ୍ଵାରା ପଦାର୍ଥର ଏକ କିମ୍ବା ଅଧିକସଂଖ୍ୟା ସୂଚିତ ହୁଏ ତାହାକୁ
ବଚନ କହନ୍ତି ।

ବଚନ ଦୁଇପ୍ରକାର, ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ । ଏକବଚନରେ
ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ ବହୁବଚନରେ ଏକରୁ ଅଧିକ ପଦାର୍ଥ ବୁଝାଏ ।
ଯଥା, ମନୁଷ୍ୟ—ମନୁଷ୍ୟମାନେ, ବୃକ୍ଷ—ବୃକ୍ଷମାନେ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏକବଚନକୁ ବହୁବଚନ କରିବାକୁ ଦେଲେ ପଦ ଶେଷରେ, ଏ, ମାନ, ମାନେ, ଗଣ, ଗୁଡ଼ିକ, ଗୁଡ଼ାକ, ଲୁପ୍ତଏ, ଲୁଗ୍ନକ, ସକଳ, ସବୁ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ବ୍ରାହ୍ମଣେ, ପାତ୍ରମାନ, ବାଳକମାନେ, ଦେବଗଣ, ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ, ଇଟାଗୁଡ଼ାକ, ପକ୍ଷତସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ କେବଳ ଏକବଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା; ଦୂର୍ଯ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୁରୁଷ ।

ପୁରୁଷଦ୍ୱାରା ଅମ୍ଭେ, ତୁମ୍ଭେ, ସେ, ତାହା ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରଭେଦ ସୂଚିତ ହୁଏ । ପୁରୁଷ ତିନିପ୍ରକାର; ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ, ଓ ତୃତୀୟପୁରୁଷ । ଅମ୍ଭେ ବା ମୁଁ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ, ତୁମ୍ଭେ ବା ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅଭିସମସ୍ତ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ । ଅମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବୁ । ଏଠାରେ “ଅମ୍ଭେ” ପ୍ରଥମପୁରୁଷ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ, ଟଙ୍କା ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ।

ମାନ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ “ଅମ୍ଭେ” ଏବଂ ଅମାନ୍ୟସ୍ଥଳରେ “ମୁଁ” ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ମାନ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ “ତୁମ୍ଭେ, ଆପଣ, ମଣିମା, ଶ୍ରୀମୁଁ” ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏବଂ ଅମାନ୍ୟସ୍ଥଳରେ “ତୁ” ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

କାରକ ।

କ୍ରିୟାସଙ୍ଗେ ଯାହାର ସମ୍ପର୍କ ଥାଏ ତାହାକୁ କାରକ ବଦନ୍ତି । କାରକ ପଞ୍ଚପ୍ରକାର । ଯଥା; କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, କରଣ, ଅପାଦାନ, ଓ ଅଧିକରଣ ।

ଗନ୍ଧମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ଉନ୍ନତ କାରକରେ ଯାହା ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ତାହାକୁ ବହକ୍ତି କହନ୍ତି । ବହକ୍ତିଦ୍ୱାରା କାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏ । କାରକରେ ଯେଉଁ ବହକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ତାହାକୁ କାରକବହକ୍ତି ଏବଂ କ୍ରିୟାରେ ଯେଉଁ ବହକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ତାହାକୁ କ୍ରିୟାବହକ୍ତି କହନ୍ତି ।
 ବହକ୍ତି ୭ ପ୍ରକାର, ନମ୍ନରେ ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

କରକ୍ତି	ଏକକଚନ	ବହୁବଚନ
ପ୍ରଥମା	ଂ	ଏ, ମାନେ
ଦ୍ୱିତୀୟା	ଇ, କି	କୁ, ମାନକୁ
ତୃତୀୟା	ରେ, କର, ହାବ.	ମାନକରେ, ମାନକହାବ
	କର୍ତ୍ତୃକ, ଏ	ମାନକ କର୍ତ୍ତୃକ
ଚତୁର୍ଥୀ	କୁ, କୁ	ମାନକୁ
ପଞ୍ଚମୀ	କୁ, ର,	ମାନକକୁ, ମାନକଠାରୁ
	ଠାରୁ, ଠୁ, ଥରୁ	
ଷଷ୍ଠୀ	ର, କର	ମାନକର
ସପ୍ତମୀ	ରେ, ଠାରେ, ଠି, ଏ, ହ	ମାନକରେ, ମାନକଠାରେ

କର୍ତ୍ତୃକାରକରେ ପ୍ରଥମା, କର୍ମକାରକରେ ଦ୍ୱିତୀୟା, କରଣକାରକରେ ତୃତୀୟା, ଅପାଦାନକାରକରେ ପଞ୍ଚମୀ, ଅଧିକରଣକାରକରେ ସପ୍ତମୀବହକ୍ତି ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ଚତୁର୍ଥୀ ବହକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାହିଁ । କ୍ରିୟାସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟତମ ନ ଥିବାରୁ ସମ୍ଭବ କାରକ ଯଥାରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ । ସମ୍ଭବରେ ଷଷ୍ଠୀବହକ୍ତି ହୁଏ ।

କର୍ତ୍ତା—ଯେ କ୍ରିୟା କରେ ଅବା କରାଏ ସେ କର୍ତ୍ତା । ଯଥା; ମଦନ ଦେଖୁଅଛି, କୃଷ୍ଣ ଖୋଇଅଛି, ଶିକ୍ଷକ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଅଛନ୍ତି ।

ଏଠାରେ “ମଦନ, କୃଷ୍ଣ, ଶିକ୍ଷକ” କର୍ତ୍ତାକାରକ । “ଭବାନୀ” ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ କ୍ରିୟାରେ କର୍ତ୍ତାଠାରେ ଦ୍ଵିତୀୟାବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଯଥା; ତାହାକୁ ଯିବାକୁ ଦେବ ।

କର୍ମ—ଯାହା ଅବଲମ୍ବନ କରି କ୍ରିୟାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ତାହା କର୍ମ । ଯଥା; ଦୂର ଦେଶକୁ ଗଲେ । ଏଠାରେ ଦେଶକୁ କର୍ମକାରକ ଦେବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟାବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।

ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ବଦ୍ଧ ନ ଥାଇ କର୍ମକାରକର ଅର୍ଥ ବୋଧ ହୁଏ । ଯଥା; ସେ ଭାତ ଖାଉଅଛି, ସେ ଘର ଡୋକ୍ତଅଛି ।

ଧୂବ ଶବ୍ଦ ଯୋଗରେ ଦ୍ଵିତୀୟାବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଯଥା; ପାଣିକୁ ଧୂବ ।

କରଣ— ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା କ୍ରିୟା ସାଧନ କରେ ତାହା କରଣ । ଦୂର ଗାଡ଼ିରେ ଦେଶକୁ ଗଲେ, ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ହାଣିଲା । ଏଠାରେ “ଗାଡ଼ିରେ” “ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା” କରଣକାରକ ଦେବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟାବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।

ଅପାଦାନ—ଯାହାଠାରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଜାତ, ଗୁଣାତ, ପିନ୍ଧାତ, ଭାତ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ତାହା ଅପାଦାନକାରକ । ଯଥା; ଦୁଗ୍ଧରୁ ଘୃତ ହୁଏ, ନଫାରୁ ଜଳ ଅଣ । ଏଠାରେ “ଦୁଗ୍ଧରୁ” “ନଫାରୁ” ଅପାଦାନକାରକ ଦେବାରୁ ପଞ୍ଚମୀବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।

ପାର୍ଥକ୍ୟବୋଧକ କୌଣସି ଶବ୍ଦଯୋଗରେ ଅପାଦାନ କାରକ ହୁଏ । ଯଥା, ଦୂରଠାରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ପୃଥକ୍ ହେଲା, ନଫାଜଳରୁ କୁଅଜଳ ଭଲ ।

ଅଧିକରଣ—କ୍ରିୟାର ଅଧାରକୁ ଅଧିକରଣ କହନ୍ତି । ଅଧିକରଣ ଦୁଇପ୍ରକାର, କାଳାଧିକରଣ ଓ ଅଧାରାଧିକରଣ । ମାଦମାସରେ ପ୍ରବଳ ଶୀତ ହୁଏ, ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହୁଏ । “ମାଦମାସରେ”, “ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ”, କାଳାଧିକରଣ ଅଟେ । ଗୃହରେ ଶୋଇଅଛି, ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କଲେ । ଏଠାରେ “ଗୃହରେ” “ଯୁଦ୍ଧରେ” ଅଧାରାଧିକରଣ ।

ସମ୍ବନ୍ଧ—ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟପଦାର୍ଥର ହେଲେ ଶେଷ ପଦାର୍ଥକୁ ସମ୍ବନ୍ଧ କହନ୍ତି । ଯଥା; ନଦୀର ଜଳ, ପଦ୍ମର ପତ୍ର, ମୃଗର ଚର୍ମ । ଏଠାରେ ନଦୀ, ପଦ୍ମ, ମୃଗ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ ।

ପ୍ରତି ଓ ବିନା ପ୍ରତି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦଯୋଗରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯଥା; ଗୁରୁଜନଙ୍କପ୍ରତି ଭକ୍ତି କରବ, ତାହାଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ସମ୍ବୋଧନ—ଜାକବାକୁ ସମ୍ବୋଧନ କହନ୍ତି । ସମ୍ବୋଧନରେ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ହେ, ଆହେ, ହୋ, ଆହୋ, ଏମାନ ସାଧାରଣ ସମ୍ବୋଧନପଦ । ରେ, ଅରେ, ଆରେ, ଏମାନ ନୀତିସମ୍ବୋଧନପଦ । ଲେ, ଗୋ, ଆଗୋ, ଆଲେ ଏମାନ ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ବୋଧନପଦ । ସୁଲକ୍ଷଣେଷରେ ସ୍ନେହସମ୍ବୋଧନ ଅର୍ଥରେ ବସୁ, ବାବୁ, ରେ, ଆରେ, ଲେ, ଆଲେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ସମ୍ବୋଧନପଦ ବାକ୍ୟର ଆଦ୍ୟରେ, ସୁଲକ୍ଷଣେଷରେ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବସେ । ଯଥା, ହେ ବାଳକମାନେ ପାଠାଭ୍ୟାସ କର, ହରି ହେ ଫେରି ଆସ, ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଯିବା ଅସ ହେ । ସୁଲକ୍ଷଣେଷରେ ସମ୍ବୋଧନପଦ ନ ଥାଇ ସମ୍ବୋଧନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ଯଥା, ରାମ ଯିବା ଅସ ।

ମାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ମହାଶୟ, ମଣିମା, ଶମ୍ଭୁ, ଅବଧାନ, ଗୋସାଇଁ,
ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେକ ଶବ୍ଦର ସମ୍ପୋଧନରେ ପ୍ରଥମାବତ୍ତନ୍ତି ନ
ହୋଇ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ହୁଏ । ଯଥା,—

ଶବ୍ଦ	ରୂପାନ୍ତର	ଶବ୍ଦ	ରୂପାନ୍ତର
ସଖି	ସଖେ	ସଖା	ସଖି
ଭ୍ରାତୃ	ଭ୍ରାତଃ	ମୁନି	ମୁନେ
ଜନ୍ୟା	ଜନେୟ	ବନ୍ଧୁ	ବନ୍ଧୋ
ଶତ୍ରୁ	ଶତ୍ରେ	ଜନ୍ମା	ଜନ୍ମ
ବଧୂ	ବଧୂ	ପିତୃ	ପିତଃ
ଦୁର୍ଗା	ଦୁର୍ଗେ	ମାତୃ	ମାତଃ
			ଇତ୍ୟାଦି ।

କର୍ତ୍ତାକାରକର ବହୁବଚନ ଏବଂ ସମ୍ପୋଧନର ବହୁବଚନ ମଧ୍ୟରେ
କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ଯଥା, ଦେ ମୁନିମାନେ !

ଶବ୍ଦରୂପ-ବିଶେଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କାଳରେ କାରକ,
ସମ୍ପୋଧନ, ଓ ସମ୍ବନ୍ଧଦେତୁ ସେମାନଙ୍କ ଯେଉଁ ବିଭିନ୍ନ ଗଠନର ହୁଏ
ତାହାକୁ ଶବ୍ଦରୂପ କହନ୍ତି ।

ନିମ୍ନରେ ଦୁଇଗୋଟି ଶବ୍ଦରୂପ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ନରଶବ୍ଦ ।

	ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
କର୍ତ୍ତା	ନର	ନରମାନେ

କର୍ମ	ନରକୁ	ନରମାନଙ୍କୁ
କରଣ	ନରଦ୍ୱାରା	ନରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା
ଅପାଦାନ	ନରଠାରୁ	ନରମାନଙ୍କଠାରୁ
ଅଧିକରଣ	ନରଠାରେ	ନରମାନଙ୍କଠାରେ
ସମ୍ବୋଧନ	ହେ ନର	ହେ ନରମାନେ
ସମ୍ବନ୍ଧ	ନରର	ନରମାନଙ୍କର

ନାଶ୍ୱର ।

	ଏକବଚନ	...	...	ବହୁବଚନ
କର୍ତ୍ତା	ନାଶ୍ୱ	...	...	ନାଶ୍ୱମାନେ
କର୍ମ	ନାଶ୍ୱକୁ	...	...	ନାଶ୍ୱମାନଙ୍କୁ
କରଣ	ନାଶ୍ୱଦ୍ୱାରା	...	...	ନାଶ୍ୱମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା
ଅପାଦାନ	ନାଶ୍ୱଠାରୁ	..	...	ନାଶ୍ୱମାନଙ୍କଠାରୁ
ଅଧିକରଣ	ନାଶ୍ୱଠାରେ	...	...	ନାଶ୍ୱମାନଙ୍କଠାରେ
ସମ୍ବୋଧନ	ହେ ନାଶ୍ୱ	...	...	ହେ ନାଶ୍ୱମାନେ
ସମ୍ବନ୍ଧ	ନାଶ୍ୱର	...		ନାଶ୍ୱମାନଙ୍କର ।

ବିଶେଷଣ ।

ବସ୍ତୁ ଅବା ଜିନ୍ଦାର ଅବସ୍ଥା, ପରିମାଣ, ସଂଖ୍ୟାଦି ଯାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାହାକୁ ବିଶେଷଣ କହନ୍ତି । ଯଥା; ଶ୍ୱେତ ଛଦ୍ମ, ଭଗ୍ନ ଗୃହ, ଶରୀର ନଦୀ, ଛଅ ଚାନ୍ଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷଣ ଭିନ୍ନପ୍ରକାର; ବିଶେଷ୍ୟର ବିଶେଷଣ, ବିଶେଷଣର ବିଶେଷଣ ଓ କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ । ଯେଉଁ ବିଶେଷଣ ବିଶେଷ୍ୟର ଗୁଣ ଅବା ଅବସ୍ଥା ପ୍ରକାଶ କରେ ତାହାକୁ ବିଶେଷ୍ୟର ବିଶେଷଣ କହନ୍ତି । ଯଥା; ସଲଖ ବାଟି, ମଧୁର ଥୁନି, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷଣ ବିଶେଷଣର ଗୁଣ ପ୍ରକାଶ କଲେ ତାହାକୁ ବିଶେଷଣର ବିଶେଷଣ କହନ୍ତି । ଯଥା; ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ବାଳକ, ପରମ ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

କ୍ରିୟାଗୁଣପ୍ରକାଶକ ବିଶେଷଣକୁ କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ କହନ୍ତି । ଯଥା; ବେଗେ ଯିବ, ଶୀଘ୍ର ଆସିବ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷଣର ଲିଙ୍ଗ ବଚନାଦି ବିଶେଷ୍ୟର ଲିଙ୍ଗ ବଚନାଦି ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ବିଶେଷ୍ୟ ପୂର୍ବରେ ବିଶେଷଣ ରହେ; ସ୍ଥଳ-ବିଶେଷରେ ତାହାର ଅନ୍ୟଥା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା; ତାହାର ଚରଣ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ମନ ।

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ।

ବିଶେଷ୍ୟ ଅବା ନାମ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଯାହା ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ତାହାକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କହନ୍ତି ।

ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବସେ ତାହାର ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗ ଓ ବଚନ ସଂକ୍ଷିପ୍ତର ସେହି ଲିଙ୍ଗ ଓ ବଚନ ହୁଏ । ବିଶେଷ୍ୟପଦ ଭୂଲ୍ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତର ପୁରୁଷ ଓ କାରକ ଅଛି ।

ସଂଜ୍ଞାନାମରୂପ । “ସେ” ।

	ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
କର୍ତ୍ତା	ସେ	ସେମାନେ
କର୍ମ	ତାହାଙ୍କୁ, ତାଙ୍କୁ ...	ସେମାନଙ୍କୁ
କରଣ	ତାହାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା, ତାଙ୍କଦ୍ଵାରା	ସେମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା
ଅପାଦାନ	ତାହାଙ୍କଠାରୁ, ତାଙ୍କଠାରୁ	ସେମାନଙ୍କଠାରୁ
ଅଧିକରଣ ...	ତାହାଙ୍କଠାରେ, ତାଙ୍କଠାରେ	ସେମାନଙ୍କଠାରେ
ସମ୍ବନ୍ଧ	ତାହାଙ୍କର, ତାଙ୍କର	ସେମାନଙ୍କର

ଅମାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏକବଚନରେ କି ଲେଖ ହୁଏ । ଯଥା; ତାହାକୁ,
ତାହାର, ତାହାଦି । ପୁଲକିଶେଷରେ ବହୁବଚନରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖ ହୁଏ । ଯଥା;
ତାଙ୍କୁ, ତାଙ୍କର, ତାଙ୍କଦି ।

ସେ, ସାହା, ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ।

ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
ସେ, ସାହା, ସେଉଁ	ସେଉଁମାନେ
ସାହାକୁ, ସାକୁ	ସେଉଁମାନଙ୍କୁ
ସାହାଦ୍ଵାରା	ସେଉଁମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ଇତ୍ୟାଦି

ଏହି, ଏ, ଏହା ଶବ୍ଦ ।

	ଏକବଚନ	..	..	ବହୁବଚନ
ଏହି, ଏ, ଏହା	..	..	..	ଏମାନେ
ଏହାକୁ, ଏହାକୁ	..	..	..	ଏମାନଙ୍କୁ

ଏହାହାର, ଏହାଙ୍କହାର ଏମାନଙ୍କହାର
 ଏଠୁ, ଏଠାରୁ, ଏହାଠାରୁ, ଏହିରୁ, ଏଥିରୁ .. ଏମାନଙ୍କଠାରୁ
 ଏଥିରେ, ଏହିରେ, ଏଠାରେ, ଏହାଠାରେ .. ଏମାନଙ୍କଠାରେ
 ଏହାର, ଏଥିର ଏମାନଙ୍କର

କ, କଅଣ ଶବ୍ଦ ।

ଏକବଚନ		ବହୁବଚନ
କ, କଅଣ	...	କକ
କାହାକୁ, କାହିଁକି		କାହା କାହାକୁ
କାହିଁରେ, କାହାହାର		କାହିଁ କାହିଁରେ
କାହିଁରୁ,		କାହିଁ କାହିଁରୁ
କାହିଁ, କାହିଁରେ, କେଉଁଠାରେ	...	କାହିଁ କାହିଁରେ
କାହାର, କାହିଁର	..	... କାହା କାହାର

କିଏ ଶବ୍ଦ ।

ଏକବଚନ		ବହୁବଚନ
କିଏ		କେଉଁମାନେ
କାହାକୁ		... କେଉଁମାନଙ୍କୁ
କାହାହାର	...	କେଉଁମାନଙ୍କହାର ଇତ୍ୟାଦି ।

ତୁମ୍ଭେ, ଅପଣ ଶବ୍ଦ ।

ଏକବଚନ		ବହୁବଚନ
ତୁମ୍ଭେ, ଅପଣ		ତୁମ୍ଭେମାନେ, ଅପଣମାନେ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ, ଅପଣଙ୍କୁ		ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ, ଅପଣମାନଙ୍କୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅମାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏକବଚନରେ ତୁ, ତୋର, ତୋଠାରୁ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।

ମୁ, ଅମ୍ମେ ଶବ୍ଦ ।

ଏକବଚନ		ବହୁବଚନ
ମୁ, ଅମ୍ମେ	..	ଅମ୍ମେ, ଅମ୍ମେମାନେ
ମତେ, ଅମ୍ମଙ୍କୁ	...	ଅମ୍ମମାନଙ୍କୁ
ମୋହୁଡ଼ାରୁ ଅମ୍ମୁଡ଼ାରୁ	...	ଅମ୍ମମାନଙ୍କୁଡ଼ାରୁ ଭଦ୍ୟାଦ ।

ଏଭିଭିନ୍ନ ସବୁ, ସବୁ, ଏକ, ଅନ୍ୟ, ଅନ୍ୟତର, ଅନ୍ୟତମ, ଉଭୟ,
ଅପର, ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀନ ହୁଏ ।
ପ୍ରଶ୍ନ ।

୧ । ସଙ୍ଗୀନ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨ । ସଙ୍ଗୀନ କହେତୁ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ?

୩ । କିଏ, ମୁ, ତୁମ୍ଭେ, ସେ ଏବଂ ଏ ଶବ୍ଦର ରୂପ କର ।

୪ । କିଏ ଶବ୍ଦ କରଣକାରକ ଏକବଚନରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ବାକ୍ୟ
ରଚନା କର ।

୫ । ସେ ଶବ୍ଦ ଅଧିକରଣ ବହୁବଚନରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ବାକ୍ୟ
ରଚନା କର ।

—•••—

ଅବ୍ୟୟ ।

ଶବ୍ଦରୂପର ନିୟମାନୁସାରେ ସହ୍ରେ କେନ୍ଦ୍ରୀ ଯୋଗ ନ ହୁଏ
ତାହାକୁ ଅବ୍ୟୟ କହନ୍ତି । ନିମ୍ନରେ କିଛି ପ୍ରକାର ଅବ୍ୟୟ ପ୍ରଦତ୍ତ
ହେଲା ।

୧ । ବିଭକ୍ତିରୂପ ଅବ୍ୟୟ—ରେ, ରୁ, ଠାରୁ, ଠାରେ, ବର, ଦ୍ଵାରା,
ର, ବିନା, ବିନ୍ନ, ବ୍ୟଗୀତ, ବ୍ୟତିରେକେ, ସମଭିଦ୍ୟାଦାର, ଅବଧୂ, ପ୍ରତି,
ଅପେକ୍ଷା, ଇତ୍ୟାଦି ।

୨ । ସଂଯୋଜକ ଅବ୍ୟୟ—ଏବ, ଓ, ଆଉ, ଅନ୍ତର, ପୁଣି, ପୁନଶ୍ଚ,
ଇତ୍ୟାଦି ।

୩ । ବିଯୋଜକ ଅବ୍ୟୟ—ନା, ନଚେତ୍, ବା, ଅବା, ବମ୍ବା,
ଅଥବା, ଅଥଚ, ଯଦ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୪ । କାଳାଧିକରଣ ଅବ୍ୟୟ—ସଦା, ସର୍ବଦା, ବଦାନ୍ତି, ଇତ୍ୟାଦି ।

୫ । ସମ୍ବୋଧନସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ—ହେ, ଆହେ, ହୋ, ଆହୋ, ଗୋ,
ଲୋ, ଆଲୋ, ରେ, ଆରେ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୬ । ସମ୍ବନ୍ଧସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ—ହୁଁ, ହିଁ, କି, ଅଜ୍ଞା, ଅବଧାନ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୭ । ବିସ୍ତୃତ ଓ ବିସ୍ତାଦସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ—ଓଃ, ଆହା, ଇଃ, ଇସ୍,
ସାଃ, ହାୟ୍, ଛିଛି, ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥବୋଧକ ଅବ୍ୟୟ—ହଁ, ହେଲେହେଁ, ହେଲେ,
ସୁକା, ନିଶ୍ଚା, ସିକା, ଇତ୍ୟାଦି ।

୯ । ଉପମାବାଚକ ଅବ୍ୟୟ—ଯଥା, ଉଥା, ଯେପରି, ସେପରି,
ପ୍ରାୟ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୦ । ଦେଉର୍ଥବୋଧକ ଅବ୍ୟୟ—ପାଇଁ, ସବାଶେ, ଲଗି, ଏଣୁ,
ଏଣୁବର, ଅତଏବ, ବପାଇଁ, ବାହିକ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୧ । ନିଷେଧାର୍ଥବୋଧକ ଅବ୍ୟୟ—ନା, ଉହଁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

୧ । ଅବ୍ୟୟ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨ । ଅବଧାନ, ଅଦେ, ସଦା, ସଥା, ଲେ, ଲଗି, କି ଅବ୍ୟୟ ?

୩ । ଉପମାବାଚକ ଅବ୍ୟୟ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୪ । ବିଯୋଜକ ଅବ୍ୟୟ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

* । ସକାଶେ, ବଦାନ୍ତର, ହାୟ, ଅଦେ, ଅଦୃଶ, ଠାରେ, ଦ୍ଵାରା,
କି ଅବ୍ୟୟ ?

କ୍ରିୟା ।

ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ପଦ କରବା, ଯିବା, ଆସିବା, ଖାଇବା, ଖୋଇବା,
ଦେବା, ଦେବା, ଉଦ୍ଧାର ବୁଝାଏ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରିୟାପଦ କହନ୍ତି । କ୍ରିୟାର
ମୂଳକୁ ଧାତୁ କହନ୍ତି ।

କ୍ରିୟା ଦୁଇପ୍ରକାର; ସମାପିକା ବା ଅସମାପିକା । ସମାପିକା କ୍ରିୟାକୁ
କଟନ୍ତି ଏବଂ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାକୁ କୁଟନ୍ତି କ୍ରିୟା କହନ୍ତି । ହରି ଶ୍ରେକ୍ଷଣ
କରୁଅଛି, ହରି ଶ୍ରେକ୍ଷଣ କରି ଯିବ । ଏଠାରେ “କରୁଅଛି” ସମାପିକା,
ଏବଂ “କରି” ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ।

ସମାପିକା ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଅକର୍ମକ ଓ ସକର୍ମକ ହୁଏ । ପଥୁକ
ଯାଉଅଛି, ହରି ପୁସ୍ତକ ପଢୁଅଛି । ଏଠାରେ “ଯାଉଅଛି” ଅକର୍ମକ ଏବଂ
“ପଢୁଅଛି” ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା ।

ଦେବା, ରହିବା, ବସିବା, ଜଗିବା, ଖେଳିବା, ନାଚିବା, ମରିବା,
ପୋଇବା, ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟା ଅକର୍ମକ ହୁଏ ।

ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥା, ଏବଂ ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତୃରୁ
ପୁରସ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ସେ ଜଗିଅଛି, ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖୁଅଛି ।

କ୍ରିୟାର ଯୋଗିଏ କର୍ମ ଥିଲେ ତାହାକୁ ଦ୍ୱିକର୍ମକ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି ।
ଯଥା; ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ମାଗିବା, ଦେବା, ପଞ୍ଚୁରବା
ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇଗୋଟି କର୍ମପଦ ଥାଏ ।

ପୁରୁଷ ଓ କାଳଭେଦରେ କ୍ରିୟାର ଆକୃତି ଭିନ୍ନପ୍ରକାର ହୁଏ ।

“ଅମ୍ଭେ” ଏହି ପଦର କ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରଥମପୁରୁଷର କ୍ରିୟା; “ତୁମ୍ଭେ”
ଏହି ପଦର କ୍ରିୟାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷର କ୍ରିୟା; ଏହା ଭିନ୍ନ ଆଉଁଷମସ୍ତ ପଦର
କ୍ରିୟାକୁ ତୃତୀୟପୁରୁଷର କ୍ରିୟା କହନ୍ତି । ଯଥା; ଅମ୍ଭେ କରୁଅଛୁ, ତୁମ୍ଭେ
କରୁଅଛୁ, ସେ କରୁଅଛୁ ।

ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକତ୍ର କ୍ରିୟାର କର୍ତ୍ତା ହେଲେ,
କ୍ରିୟା ପ୍ରଥମପୁରୁଷର ଦେବ । ଯଥା; ଅମ୍ଭେ, ତୁମ୍ଭେ ଓ ସେ ଦେଇଥିଲୁ ।
ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ହେଲେ କ୍ରିୟା ପ୍ରଥମପୁରୁଷର ଦେବ ।
ଯଥା; ଅମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ ଦେବା । ପ୍ରଥମ ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ହେଲେ
କ୍ରିୟା ପ୍ରଥମପୁରୁଷର ଦେବ । ଯଥା; ଅମ୍ଭେ ସେ ଦେବ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ
ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ହେଲେ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷର ଦେବ । ଯଥା;
ତୁମ୍ଭେ ସେ ଦେବ ।

କାଳ—କ୍ରିୟାର ସମୟକୁ କାଳ କହନ୍ତି । କାଳ ତିନି ପ୍ରକାର,
ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭୂତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ।

କ୍ରିୟାର ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ ଉର୍ତ୍ତମାଳକାଳ କହନ୍ତି ।
ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ବର୍ଣ୍ଣକ, ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ, ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଓ ଅନୁମାନକ ଏହି ଚାରୋଟି
ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

ବର୍ଣ୍ଣକବର୍ତ୍ତମାନ—ହର ଶୋଇଅଛି, ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ୁଅଛି ଇତ୍ୟାଦି ।

ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ—ବୈଶାଖମାସରେ ଅଜ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହୁଏ,
ପ୍ରଭାତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହୁଏ, ବସନ୍ତକାଳରେ ଅମ୍ଳ ବଜୁଳ ହୁଏ ।

ସମ୍ଭାବ୍ୟ—ସେ କରୁଥାନ୍ତା, ଆମ୍ଭେ ଦେଇଥାନ୍ତୁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅନୁମାନକ—ସେ କରୁଥିବ, ହରି ଅସୁଥିବ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭୂତ—ଗତ ସମୟର କ୍ରିୟାକୁ ଭୂତ ଅବା ଅଗତକାଳ କହନ୍ତି ।
ଭବିଷ୍ୟତ ବର୍ଣ୍ଣକ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ସାମାନ୍ୟ, ଏବଂ ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଏହି ଚାରୋଟି
ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

ବର୍ଣ୍ଣକ ଭୂତକାଳ—ଅଗୋକ ମଗଧର ଅଧ୍ୟପତି ଥିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଲଙ୍କା ଜୟ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ-ସାମାନ୍ୟ ଭୂତକାଳ—ବର୍ଷା ହୋଇ-
ଅଛି, ସେ ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଦୋଷୀ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଭୂତକାଳ—ଆମ୍ଭେ
କରିଥିଲୁ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖିଥିଲ ।

ଭବିଷ୍ୟତ—ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ପରେ ଘଟିବ ତାହାର କାଳକୁ ଭବିଷ୍ୟତ
କାଳ କହନ୍ତି । ଏହା ଭବିଷ୍ୟତକାଳ, ଶୁଦ୍ଧ, ସମ୍ଭାବ୍ୟ, ଓ ପ୍ରାଗ୍ଭବିଷ୍ୟତ ।

ଶୁଦ୍ଧ ଭବିଷ୍ୟତ—ଫଳ ପାତକ, ବୃଷ୍ଟି ହେବ ।

ସମ୍ପାଦ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ—ସଞ୍ଜୟ କରନ୍ତା, ପଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତା ।

ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ—ମୁଁ ନ ଯାଉଣୁ ସେ ଯାଇଥିବେ, ଭୁମ୍ଭ କରବା
ପୂର୍ବେ ସେ କରୁଥିବ । ଗୋଟିଏ ଭବିଷ୍ୟତକାଳ ପୂର୍ବରେ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ
ଭବିଷ୍ୟତ କାଳର କ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ କହନ୍ତି । ଏଠାରେ “ଯାଇଥିବେ”
“କରୁଥିବ” ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ ।

କୌଣସି ଧାତୁ ବାହ୍ୟ ପୁରୁଷ ଓ ବାହ୍ୟ କାଳରେ କପର ଅକାର
ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରଣକୁ ଧାତୁରୂପ କହନ୍ତି ।

ଧାତୁରୂପ କଲେ କୌଣସି ଧାତୁ ରୂପାନ୍ତର ହୁଏ । ଯଥା—

ଧାତୁ	ରୂପାନ୍ତର	ଧାତୁ	ରୂପାନ୍ତର
କୃ	କରବା	ଥା	ଥରବା
ଶୁ	ଶୁଣିବା	ଜ୍ଞା	ଜ୍ଞାଣିବା
ଧୃ	ଧରବା	ଭୂ	ଦେବା
ହୃ	ନେବା	କାସ୍ତ	ଇଚ୍ଛା କରବା
କୃଅ	ଗଣିବା	ଗମ	ଯିବା
ଦୃଶ	ଦେଖିବା	ବଦ	ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି

ନମ୍ମରେ କରବା ଧାତୁରୂପ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ବିଶୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
ଅମ୍ଭେ କରୁଅଛୁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଅଛୁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଅଛୁ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଅଛୁ
ସେ କରୁଅଛନ୍ତି	ସେମାନେ କରୁଅଛନ୍ତି

ନିଷ୍ୟପ୍ରତ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
ଅମ୍ଭେ କରୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କର	ତୁମ୍ଭେମାନେ କର
ସେ କରନ୍ତି	ସେମାନେ କରନ୍ତି

ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ଅମ୍ଭେ କରନ୍ତୁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରନ୍ତୁ
ତୁମ୍ଭେ କରନ୍ତୁ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରନ୍ତୁ
ସେ କରନ୍ତେ	ସେମାନେ କରନ୍ତେ

ଆନୁମାନକ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ଅମ୍ଭେ କରୁଥିବୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିବୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଥିବ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିବ
ସେ କରୁଥିବେ	ସେମାନେ କରୁଥିବେ

ବିଶଦ୍ଧ ଅଜାତ ।

ଅମ୍ଭେ କଲୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କଲୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କଲ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କଲ
ସେ କଲେ	ସେମାନେ କଲେ

ବର୍ତ୍ତମାନ-ସାମାନ୍ୟ ଅଜାତ ।

ଅମ୍ଭେ କରୁଅଛୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଅଛୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଅଛ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଅଛ
ସେ କରୁଅଛନ୍ତି	ସେମାନେ କରୁଅଛନ୍ତି

ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଅଜାତ ।

ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
ଅମ୍ଭେ କରୁଥିଲୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିଲୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଥିଲୁ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିଲୁ
ସେ କରୁଥିଲେ	ସେମାନେ କରୁଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭବିଷ୍ୟତ ।

ଅମ୍ଭେ କରୁଛୁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଛୁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଛ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଛ
ସେ କରୁବେ	ସେମାନେ କରୁବେ

ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ ।

ଅମ୍ଭେ କରନ୍ତୁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରନ୍ତୁ
ତୁମ୍ଭେ କରନ୍ତୁ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରନ୍ତୁ
ସେ କରନ୍ତେ	ସେମାନେ କରନ୍ତେ

ପ୍ରାଗ୍ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ ।

ଅମ୍ଭେ କରୁଥିବୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିବୁଁ
ତୁମ୍ଭେ କରୁଥିବ	ତୁମ୍ଭେମାନେ କରୁଥିବ
ସେ କରୁଥିବେ	ସେମାନେ କରୁଥିବେ

ଶିକ୍ଷକ, କ୍ରିୟା—କ୍ରିୟାର ମୂଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ବିଦ୍ୟମାନରେ ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତା
ଅବସ୍ଥାକ ଦେଲେ, ସେହି କ୍ରିୟାକୁ ଶିକ୍ଷକ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ
କ୍ରିୟାର ଦୁଇଗୋଟି କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରୁ ମୂଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତା କରଣ ଅବା କର୍ମକାରକ

ହୁଏ । ଯଥା, ସେ ସେବକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂଜା କରୁଥିଲେ, ଦର ବାଳକକୁ ଖେଳାଉଥିଲା । *

ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାକୁ ଶିଜନ୍ତୁ କଲେ ସକର୍ମକ ଏବଂ ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାକୁ ଶିଜନ୍ତୁ କଲେ ଦ୍ୱିକର୍ମକ ହୁଏ । ଯଥା, ଦର ପିଲାକୁ ଶୁଆଉଥିଲା । ଏଠାରେ କ୍ରିୟା ଅକର୍ମକ ହୋଇ ସକର୍ମକ ହୋଇଥିଲା । ଶିକ୍ଷକ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଦେଖାଉଥିଲେ । ଏଠାରେ ଦେଖାଉଥିଲେ କ୍ରିୟାର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଦୁଇଗୋଟି କର୍ମ ।

ବାଚ୍ୟ--ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା । ଦୁଇପ୍ରକାର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ଯଥା, ଦର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କଲେ, ଦରିକିତ୍ରାସ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ହେଲା । ପ୍ରଥମ ଉଦାହରଣ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟର ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଦାହରଣ କର୍ମବାଚ୍ୟର ଅଟେ । କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟକୁ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ କର୍ତ୍ତାଠାରେ ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ କର୍ମରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତକ ହୁଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

୧ । କ୍ରିୟାପଦ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨ । କ୍ରିୟା କେତେ ପ୍ରକାର ? ଓ ତାହାର ନାମାନୁର କଣ ?

୩ । ସକର୍ମକ, ଅକର୍ମକ ଓ ଦ୍ୱିକର୍ମକ କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୪ । ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ କ୍ରିୟାର କର୍ତ୍ତା ହେଲେ କ୍ରିୟା କେଉଁ ପୁରୁଷର ହେବ ?

* ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାକରଣରେ ପ୍ରେତର ଅର୍ଥରେ ଧାରୁର ଉତ୍ତର ଶିବ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରେତଗାର୍ଥ କ୍ରିୟାକୁ ଶିଜନ୍ତୁ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି ।

୫ । କାଳ କେତେ ପ୍ରକାର ?

୬ । ଶୁଣିବା, ନେବା, ଯିବା ଓ ଧରିବା କେଉଁ ଧାତୁର ରୂପାନ୍ତର ?

୭ । ଯିବା ଧାତୁର ଯୁଗ କର ।

କୃଦନ୍ତ ।

ଧାତୁର ଉତ୍ତର ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ କୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କହନ୍ତି । କୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟନିଷ୍ଠ ଶବ୍ଦର ନାମ କୃଦନ୍ତ ।

୧ । ନିମିତ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଧାତୁର ଉତ୍ତର ବାକ୍ସ, ଇବାକ୍ସ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଭୋଜନ କରିବାକୁ ବସିଥାନ୍ତି, ଖୋଇବାକୁ ଯାଉଁଥାନ୍ତି, ଯଜିବାକୁ ଯାଉଁଥାନ୍ତି ।

୨ । ଇ, କର, ଝି, କୁ, ଲେ, ଇଲେ, ପାଇଁ, ସକାଶେ, ନେ, ନିମିତ୍ତ, ଉତ୍ତଳେ, ଇତ୍ତଳେ, ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲଗାଇଲେ କ୍ରିୟା ଅସମାପିକା ହୁଏ । ଯଥା, ଦେଇ ଯିବ, ଖାଇବର ଅସିବ, ଦେଖୁଁ ଶୁଭିଷ୍ଟ, ଭୁଲ୍ଲେଦେଲେ ସେଦେବେ, ଦେବାପାଇଁ, କରବା ସକାଶେ, ଟଙ୍କା ଦଅନ୍ତେ ଚାହୁଁଲେଦେଲେ, ଅସୁଥିଲେ ଅସିବ, କରୁଥିଲେ କରୁଥିବ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୩ । ପ୍ରଶ୍ନ ବନ୍ଧା ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ଟି, ଟିକ, ଶି, ଶିକ, ଇ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଦର ଅସିବଟି, ସେ ଦେବଟିକ, ରାମ ଆଣିଲାଣି ? ସେ ମଲାଣିକ ? ରାମ ଯିବକ, ମଧୁ କହୁବକ ? ସେ ଅଣି ପାଇବଣି, ଇତ୍ୟାଦି ।

୪ । ବିଷୟ ବନ୍ଧା ଉପସ୍ଥାପନ ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ

ହୁଏ । ଯଥା; ଦେଖଇ କଅଣ କଲ, ସେ ପୁଣି ଆସୁଛି, ସେ ଆଗେ ମାରୁଛି
ଇତ୍ୟାଦି ।

* । ଅ, ଆ, ଇ, ଶା, ଶୀ, ଅଣ, ଆଣି, ଇବା, ଇବାର, ପ୍ରତ୍ୟୟ
ଯୋଗରେ କ୍ରିୟା ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା, ବୋଲ ମାନୁ ନାହିଁ, ଚାହାଙ୍କ
ଦଉଡ଼ ସେଇକ, ବିହୃତା ସାରିଲେଣି, ଭୁଲୁର ଧର ଦେଉ ନାହିଁ, ଗଣଇ
କର, ଭରଣା ଦଅ, ବୋଲଣା କଲ, ରହଣୀ ଅଧିକ ଦେବ, ଢାହାଙ୍କ
ଝଟଣୀ ସରଅଛି, ବଧାତା ଭାଷଣ, ମନୁଷ୍ୟ ଜଣାଣ, ମିଶାଣ ଦରବ,
ପାଇବ ବାହାଣୀ, ମଇଁଷି ଗୁଢ଼ାଣୀ, ଢାହାଙ୍କ କହିବା କଥା ଦେଲ, ଦରର
ସିବାର ଦେଲ ନାହିଁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧ । କ୍ରିୟାରେ ଅ, ଇବା, ଗୁା, ଅନ୍ତି, ଶା, ଶିଅ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଲେ
ବିଶେଷଣ ହୁଏ । ଯଥା, ରୁଅ ଧାନ, ଖାଇବା ଲେକ, ଚଳନ୍ତା ଶଗଡ଼,
ଅସରନ୍ତା ବାଟ, ଫଳନ୍ତି ଗଛ, ବିକଶା ମହୁଷ, ଗଡ଼ାଣିଆ ଭୂଠ, ଉଠାଣିଆ
ବାଟ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୨ । ସବୁବେଳେ ଦେଉଥିବା କମ୍ପା ଅଟଇ ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ଲ
ଓ ଇଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦୋର ବିଶେଷଣ ହୁଏ । ଯଥା, ଗରଜିଲା ମେଘ, ଭୁକିଲା
ଛୁକୁର, ସହିଲା ଜନ, କଲ ବାମ, ଥିଲା ଲେକ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ଶିଜନ୍ତ କ୍ରିୟା ଆଇବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ ବିଶେଷଣ ହୁଏ ।
ଯଥା, ଏହା ଢାହାଙ୍କର କରାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ, ଦେଖାଇବା ପଦାର୍ଥ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୯ । ଉଚିତ ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ତବ୍ୟ, ଅମାୟ, ଯ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ।
ଯଥା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କରଣୀୟ, ଶିକ୍ଷଣୀୟ, ଆର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ୟବହାରିକ ।

୧୦ । ବିଶେଷ୍ୟ ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ଅକ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା,
ପ୍ରାବକ, କାରକ, ଗାୟକ, ପାଠକ, ଦର୍ଶକ, ଦାତାକ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୧ । କର୍ତ୍ତା ଅର୍ଥରେ କ୍ରିୟାରେ ତା (ତୁ) ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା,
ଦାତା, ଶ୍ରେୟା, କର୍ତ୍ତା, ବକ୍ତା, ପ୍ରସାଦା, ଶ୍ରୋତା, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୨ । କୌଣସି ଧାତୁ ଅନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ ବିଶେଷ୍ୟ କୌଣସି
ଧାତୁ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ ବିଶେଷଣ ହୁଏ । ଯଥା,

ସୁ	ଅନ	ପ୍ରବନ	ପା	ଅନ	ପାନ
ଗମ୍	”	ଗମନ	କୃତ	”	କର୍ତ୍ତନ
କୃ	”	କରଣ	ହୃ	”	ହରଣ
ଦୃଷ	”	ଦର୍ଶନ	ଜାଣି	”	ଜାଣନ
ଭୁଜ	”	ଭୋଜନ	ବୁ	”	ବୁଦ୍ଧ
ମୃ	”	ମରଣ	ସ୍ତୁ	”	ସ୍ତୁତ
କାର	”	କାରଣ	ସମ	”	ସାନ୍ତ
ଦା	”	ଦାନ	ଗମ୍	”	ଗତ ଇତ୍ୟାଦି

କ୍ରିୟାରୁ ଯେପରି ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ କୌଣସି, ବିଶେଷ୍ୟ ଯଦରୁ ସେ-
ହିପରି କ୍ରିୟାପଦ ହୁଏ । ଯଥା, କାକ—କାକେଇବା, ମୁଣ୍ଡ—ମୁଣ୍ଡାଇବା,
ଦେଶ—ଦେଶିବା, ବାଡ଼—ବାଡ଼େଇବା, ଦେଇ—ଦେଇବା, ଗୋଡ଼—
ଗୋଡ଼ାଇବା, ମୁଠା—ମୁଠାଇବା, ଗୁଣ—ଗୁଣିବା, ଦାନ୍ତ—ଦାନ୍ତିବା,
ପାଖ—ପାଖେଇବା, କାଖ—କାଖେଇବା, ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

୧ । କି ଅର୍ଥରେ ବାଲୁ, ଇଲେ, ଡ, ଭ, ଇବାର, ଲା, ଇଲ,
ଯ, ତା, ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।

୨ । ମୁଣ୍ଡ, ବାଡ଼, ଅଣ୍ଟି, ଓ ଗୋଡ଼, ଏହି ବିଶେଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ
କ୍ରିୟାପଦ କର ।

୩ । ମୃ, ଦା, ପା, ଗମ୍ ଧାତୁମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷଣ କର ।

୪ । ନମୁଲ୍ଲଖିତ କ୍ରିୟାପଦରେ କି ଅର୍ଥରେ କି ପ୍ରତ୍ୟୟ
ହୋଇଅଛି ?

ଦେଖଇ, ଅସିବଣି, ପଢ଼ିବାକୁ, ଅସିବଟି, କହୁଇ, ଗଲଣିତ ।

୫ । କି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣ ହୁଏ, ଉଦାହ-
ରଣ ଦିଅ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ପୂର୍ବପଦ ।

ପଦ ପୂର୍ବରେ ଭଲ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ପଦମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ତାହାକୁ
ପୂର୍ବପଦ କହନ୍ତି ।

ଜାହିଁ ଅବା ନୁହେଁ ଅର୍ଥରେ ଅ, ନ, ଓ ବେ ପୂର୍ବପଦ ହୁଏ ।
ଯଥା, ଅବନା, ଅସୁଛା, ଅପାଠୁଅ, ଅକଥା, ଅଲଣା, ଅସେନା, ନସଇ,
ନଲଜ, ନିରେଗୀ, ନବାଡ଼, ନବମା, ବେନାମୀ, ବେହାଲ, ବେଅସମ,
ଇତ୍ୟାଦି* ।

* ବେ ପୂର୍ବପଦ ପାଇଁକି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

ଉଣା ଅବା ନୂହେ ଅର୍ଥରେ ଅଣ ଓ ଦର ଦୁଃସଦ ହୁଏ : ଯଥା,
ଅଣତ୍ରସାର, ଅଣଦଳଦଥ, ଅଣବିଶାସୀ, ଅଣଶୃଙ୍ଖଳା, ଦରଦସା, ଦରମତ,
ଦରପାତଳ, ଦରପୌଡ଼ା, ଦରପିଣ୍ଡା, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭଲ ଅର୍ଥରେ ସ୍ତ, ଏବଂ ମଜ ଅର୍ଥରେ କୁ ଦୁଃସଦ ହୁଏ । ଯଥା,
ସ୍ତପୁତ୍ର, ସ୍ତବେଳ, ସ୍ତଜ୍ଞାନ, ସ୍ତଜନ, କୁସ୍ତୁଟ, କୁଜ୍ଞାନ, କୁସଙ୍ଗ, କୁଫଳ, କୁବଥା
ଇତ୍ୟାଦି ।

ନମ୍ବଲକ୍ଷିତ ପୂର୍ବପଦ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା,
ଦୁଃସଦ ଅର୍ଥ ପଦ
ପ୍ର ଅସ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟାଦି ପ୍ରଭାବ, ପ୍ରତାପ, ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।
ପର, ନି, ବି, ... ଅଭାବ ... ପରକ୍ଷୟ, ପରଦୁଃଖ, ନିର୍ଦ୍ଦିନ,
ନିରପେକ୍ଷ, ନୀରସ, ନିରାକାର,
ନିରପଦ, ବିସଦୃଶ, ବିରୂପ,
ବିମୁଖ, ବିଧବା ।

ଅ, ଅପ, ଆ, ପ୍ରତି ବିପରୀତ ଅପଥ୍ୟ, ଅପଦାର୍ଥ, ଅସାର,
ଅପକାର, ଅପଭ୍ରାଷା, ଅପମାନ,
ଅପବାଦ, ଅଗମନ, ଅଗତ,
ଅପଦ, ଅଦରଶ, ପ୍ରତି-
ବାଦ, ପ୍ରତିକୂଳ, ପ୍ରତିଫଳ,
ପ୍ରତିବାସୀ ।

ପୁରାପଦ ...	ଅର୍ଥ	ପଦ
ବି, ଅଛି, ସୁ ...	ବିଶେଷ, ଅଭିଶପ୍ତ	ବିଶ୍ୱାସଣ, ବିଶ୍ୱାସୀ, ବିଶ୍ୱାସୀ, ବିଜୟ, ଅଭିଜୟ, ଅଭିଜୟ, ଅଭିବାଦନ, ସୁମିତ୍ର, ସୁମିତ୍ର, ସୁଦୂର, ସୁମଧୁର ।
ଦୁଃ ...	ନୟ, କଠିନ ...	ଦୁର୍ଗତ, ଦୁର୍ଗତସ୍ତ୍ରୀ, ଦୁର୍ଗତ, ଦୁର୍ଗତ, ଦୁର୍ଗତ, ଦୁର୍ଗତ- ଧନ, ଦୁର୍ଗତ, ଦୁର୍ଗତ ।
ଅନୁ ...	ସାଦୃଶ୍ୟ, ପଶ୍ଚାତ୍ ...	ଅନୁକରଣ, ଅନୁପମ, ଅନୁସ- ନ୍ଧାନ, ଅନୁଜ୍ଞ, ଅନୁପ୍ରସ୍ତୁତ, ଅନୁଗାମୀ, ଅନୁଗାମ ।
ଉଦ୍ ...	ବିଶେଷ ...	ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।
ଉପ ...	ନିକଟ, ଆରମ୍ଭ ...	ଉପକୂଳ, ଉପକ୍ରମ ।
ଅଧ ...	ଅଧିକ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ...	ଅଧିକାଂଶ, ଅଧିପତି, ଅଧିକାର । ପ୍ରଭୁ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦରେ ପୂରାପଦମାନ ବି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ
ଅଛି ବୋଲି ।

ଅନୁଚର, ଉପାଧି, ଅଧିକାର, ଅନୁପରଣ, ଦୁର୍ଗତ, ଅଭିଶପ୍ତ, ଦୁର୍ଗତ,
ଅପରାଧ, ପ୍ରତିଦାନ, ଅପନାମ, ବିଶ୍ୱାସ, ବିଶ୍ୱାସ, ବିଶ୍ୱାସ, ସୁମିତ୍ର, ଅଣଅଶ୍ୱାସ,
କୃତେନ୍ନୁ ଅସତ, ଦରଶିଅ, ବେଳାମା, ନିରୋଗୀ, ସୁରସ, ସୁବେଳ ।

ତିନିତ ।

ଗଦ ଶେଷରେ ଭାବ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ତାହାକୁ
ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ କହନ୍ତି ।

୧ । ବ୍ୟବସାୟ ଅର୍ଥରେ ଇ, ବା, ଆର ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା,
ଶଙ୍ଖାର, ଥଟାର, ସୁନାର, ବେପାର, କଂସାର ଇତ୍ୟାଦି ।

୨ । ପାଳବା ଅର୍ଥରେ ଇଥାଳ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା ବୋଇଲିଆ-
ଳ, ମହୁଷିଆଳ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୩ । ଆଦର ଓ ଅଳାଦର ଅର୍ଥରେ ଠି ଓ ଠା ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା,
ପିଲାଟି, ଚୋରଟା, ଇତ୍ୟାଦି ।

୪ । ସ୍ଵରୂପ ଅର୍ଥରେ ମୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଦାରୁମୟ,
ଅଗ୍ନିମୟ, ଜଳମୟ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୫ । ସମୁଦାୟ ଅର୍ଥରେ ଯାକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଦଳଯାକ,
ରାଜଯାକ, ବାଟିଯାକ, ଘରଯାକ ଇତ୍ୟାଦି ।

୬ । ଠାରୁ ଅର୍ଥରେ ସ୍ତ୍ରୀ, ହୁଁ, ୠଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ବେଳସ୍ତ୍ରୀ,
ଅଗ୍ରହୁଁ, ଅଜହୁଁ, ସେଠୁଁ ଇତ୍ୟାଦି ।

୭ । ଅଳ୍ପ ଅର୍ଥରେ ଅ, ଇଅ, ଲଅ, ଅଳଅ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ।
ଯଥା, ଲୁଗିଅ, ମଧୁରଅ, କଷାଳଅ, ରଙ୍ଗାଳଅ, ପଶୁଳଅ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ଏକ ଅର୍ଥରେ କେ ଓ କ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଦଣ୍ଡକେ
ପ୍ରଳୟ, ବର୍ଷକେ ଥରେ, ଦନକ, ସପ୍ତକ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୯ । ଏକ ବା ସମୁଦାୟ ଅର୍ଥରେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା,

କଥାଏ, ସତେଇଏ, ଶୁଆଟାଏ, ଫାଲେ, ମଥାଏ, କରଣେ, ଗ୍ରାନ୍ତିଣେ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୦ । ଥିବା, ହେବା, ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ଅ, ଅଟ, ଅଳ, ଅଳ, ଲ, ଇ, ଈ, ଇଅ, ଇଅର, ଇଅ, ବାନ୍, ବନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଧୂଳଅ, ଅଖୁଅ, ଚଉଁଇଶା, ପଚିଶା, ଗୁଅ, ମହିଷା; ନଦୀକୁଳଟ; ମଟାଳ; ଚଉତାଳ; ଗାଈଁଳ; ବାଟୋଇ, ଘରେଇ; ଦୁଃଖୀ, ଭାଗ୍ୟ, ଧନ, ଗୁଣୀ, ଲୁଣୀ, ବାଲେଶ୍ଵରୀ, ମାଣିଆବନ୍ଦୀ; ଚିଲିଆଶିଅ, ବାରମାସିଅ, ନଉକୁଳଅ, ବାଉଁଶପାଶିଅ, ପାଉଁଶିଅ, ବାଉଁଶିଅ; ବଳିଆର; ବଣୁଅ, ଭୋଦୁଅ, କାଦୁଅ; ବଳବାନ୍, କ୍ଷମତାବାନ୍; ତେଜୋବନ୍ତ, ଗୁଣବନ୍ତ, କ୍ଷମାବନ୍ତ ।

୧୧ । ଭାବ ଅର୍ଥରେ ପଣ, ଭ, ଢା, ମା ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ପ୍ରଜାପଣ, ବଜ୍ରପଣ, ମୂଲ୍ୟପଣ । ବଜ୍ର, ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟୟ, ମୂର୍ଖତ୍ଵ, ଲଘୁତ୍ଵ । ଦ୍ରାଘିମା, ରଜ୍ଜିମା ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୨ । ସାଦୃଶ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ମଇ, ମତେ, ପଇ, ଭଳ, ପ୍ରକାର, ମନ୍ତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରେ, ଭେ, ସନେ, ସଳ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ବେଉଁମଇ, ବେଉଁମତେ, ସେପରି, ସେପରି, ଏଭଳି, ସେଭଳି, ଏପ୍ରକାର, ସେପ୍ରକାର, କେମନ୍ତ, ତେମନ୍ତ, ସେହେ, ତେହେ, ସେସନ, ତେସନ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୩ । ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଦେଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଦୁହେଁ, ଭଳଦେଁ ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୪ । ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ଈୟୁ ଗାୟୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା, ଅଶ୍ଵୀୟୁ, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣୀୟୁ, ଚନ୍ଦ୍ରୀୟୁ, ବାୟୁବୀୟୁ, ଜଳୀୟୁ, ବଜ୍ରଗାୟୁ, ପରଗାୟୁ, ସ୍ଵଙ୍କାୟୁ, ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୫ । ଥିବା ଅର୍ଥରେ ର, ଶାଳୀ, ଶ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା;
ମୁଖର, ମଧୁର, ଧନଶାଳୀ, ଗୁଣଶାଳୀ, ବଳଶାଳୀ, ଲେମ୍ବୁ, ସେମ୍ବୁ
ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୬ । ଅଧିକ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ନିଦ୍ରା, ଭକ୍ତା, ଦୟା, କୃପା ପ୍ରଭୃତି
ବେତେବ ଶବ୍ଦରେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା; ନିଦ୍ରାକୁ, ଭକ୍ତାକୁ, କୃପାକୁ,
ଦୟାକୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୭ । ଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଲ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା; ପକ୍ତିଲ, ଫେନିଲ,
ଛଇଲ, ଶ୍ରୀଲ ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୮ । କୌଣସି ଶବ୍ଦର ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଭିନ୍ନ ରୂପ ହୁଏ । ଯଥା;

ଶବ୍ଦ	ପୁରୁ ଅର୍ଥରେ	ଶବ୍ଦ	ପୁରୁ ଅର୍ଥରେ
ଭଗିନୀ	ଭଗିନେୟ	ଭରୁ	କୌରବ
ଦୁହିତା	ଦୌହିତ	ବସୁଦେବ	ବାସୁଦେବ
ପୁତ୍ର	ପୌତ୍ର	ଅର୍ଜୁନ	ଅର୍ଜୁନ
ମନୁ	ମାନବ	କୃତ୍ତିବା	କାତ୍ତିବ
ଯାତ୍ର	ଯାଦବ	ଦକ୍ଷ	ଦାନବ
ରଘୁ	ରଘବ	ଦଶରଥ	ଦାଶରଥ
ପାଣ୍ଡୁ	ପାଣ୍ଡବ	ଗଙ୍ଗା	ଗାଙ୍ଗେୟ

ଶବ୍ଦ	ଭାବାର୍ଥରେ	ଶବ୍ଦ	ଭାବାର୍ଥରେ
ଶିଶୁ	ଶିଶବ	ଦରଦ୍ର	ଦାରଦ୍ର୍ୟ
ଲଘୁ	ଲଘବ	ଶଶର	ଶାଶରକ
ଦରଦ୍ର	ଦାରଦ୍ର୍ୟ	କାୟ	କାୟିକ
କଶୋର	କେଶୋର	ମନ	ମାନସିକ
ପଶୁ	ପାଶବ	ପିତୃ	ପିତୃକ
ଦାନ	ଦୈନ୍ୟ	ଅଗ୍ନି	ଅଗ୍ନେୟ

୧୯ । ପୁରୁଷାର୍ଥ ଶବ୍ଦରେ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା; ପ୍ରଥମ, ଦ୍ଵିତୀୟ, ତତ୍ତ୍ଵର୍ଥ, ପଞ୍ଚମ, ଷଷ୍ଠ, ଏକାଦଶ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨୦ । ଅଧିକ ଅର୍ଥରେ ଗୁଣବାଚକ ଶବ୍ଦରେ ଇର ଓ ଇମ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଯଥା;

ଗୁରୁ	ଗୁରୁତର	ଗୁରୁତମ
ବୃହତ୍	ବୃହତ୍ତର	ବୃହତ୍ତମ
ଅଳ୍ପ	ଅଳ୍ପତର	ଅଳ୍ପତମ
ଲଘୁ	ଲଘୁତର	ଲଘୁତମ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ	ଶ୍ରେଷ୍ଠତର	ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ
ନୀଚ	ନୀଚତର	ନୀଚତମ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨୧ । ଅଧିକାଂଶ ଅର୍ଥରେ ଦାର ଓ ବାଲ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । * ଯଥା; ଜମିଦାର, ଇଚ୍ଛାଦାର, ପଞ୍ଜାଦାର, ଛତ୍ରଦାର, ଘରବାଲ୍, ପହରବାଲ୍, ମାରବାବାଲ୍, କହ୍ନିବାବାଲ୍, ଦେବାବାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

* ଦାର ଓ ବାଲ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପାରସ୍ପରିକ ଅଟେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦମାନ କି ଅର୍ଥରେ କି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ହୋଇଅଛି ବୋଲ ।

(୧) ପଞ୍ଜାଗ, ପାଶବ, ବାଣ୍ଟାଣୟ, ଦାନବ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜା, ନେବାବାଲ, ଅନ୍ତର ।

(୨) ଜାତପ, ଜମାଦାର, ଶୈଶବ, ଅଶିବାବାଲ, ପୌଷ ।

(୩) ପଞ୍ଜିଳ, ବୃଥାକୃ, ଲେମ୍ବୁ, ଜଳୀୟ, ତେସନ, ଲଘୁରୁ ।

(୪) ବଳିଆ, ବଣ୍ଟାଆ, ଏଭଳି, ସେବକପଣ, ତେଜନ୍ତ, ପାଉଁଶିଆ ।

(୫) ସୁନାର, ବାଲକଟି, ପଶୁଟା, ଜଳମୟ, ଆଗନ୍ତୁ, ଦାରେଇ ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ସଜ୍ଜା ।

ସନ୍ନିହିତ ବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟର ମିଳନକୁ ସଜ୍ଜା କହନ୍ତି । ସଜ୍ଜାଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ ବା ପରବର୍ଣ୍ଣର ଅବା ଉତ୍ତୟ ବର୍ଣ୍ଣର ରୂପାନ୍ତର ହୁଏ ।

ସଜ୍ଜା ଦୁଇପ୍ରକାର, ସ୍ୱରସଜ୍ଜା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଜ୍ଜା । ଦୁଇ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ମିଳନକୁ ସ୍ୱରସଜ୍ଜା କହନ୍ତି । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ଅବା ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ମିଳନକୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନସଜ୍ଜା କହନ୍ତି ।

ସ୍ୱରସଜ୍ଜା ।

୧ । ପୂର୍ବପଦ ଶେଷରେ ଏବଂ ପରପଦ ଆଦ୍ୟରେ ସମାନ ସ୍ୱର ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଳି ଗାର୍ବ ହୁଅନ୍ତି, ଗାର୍ବ ସ୍ୱର ପରବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା ; ଶୁଣ—ଅକର ଶୁଣାକର, ସଦା—ଅନନ ସଦାନନ, ଦେବ—ଅସୁର ଦେବାସୁର, ହିମ—ଅଲୟ ହିମାଲୟ, ବିଦ୍ୟା—ଅଲୟ ବିଦ୍ୟାଲୟ, ବିମ୍ବ—ଅଧର ବିମ୍ବାଧର, ମେଘ—ଅସନ ମେଘାସନ, ଗିରି—ଉନ୍ନ

ଗିଘ୍ରନ୍ତୁ, ମନ୍ତ୍ରା—ଇନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତୁ, ପୃଥ୍ବୀ—ଭୂର ପୃଥ୍ବୀର । କଟୁ—କ୍ରନ୍ତୁ
କଟୁକ୍ତି, ଭନ୍—ଭଦୟ ଭନ୍ଦୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨ । ଅ ବା ଅ ପରେ ଇ ବା ଈ ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଳି ଏ ହୁଅନ୍ତି,
ଏ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ନର—ଇନ୍ତୁ ନରେନ୍ତୁ, ଭାରତ—
ଭୂରଭୂର, ନାଗ—ଭୂର ନାଗେଶ୍ବର, ଭୂବନ—ଭୂର
ଭୂବନେଶ୍ବର, ମହା—ଇନ୍ତୁ ମହେନ୍ତୁ, ଯଥା—ଇଷ୍ଟ ଯଥେଷ୍ଟ, ରମା—
ରମ ରମେଶ ଇତ୍ୟାଦି ।

୩ । ଅ ବା ଅ ପରେ ଉ ବା ଊ ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଳି ଓ ହୁଅନ୍ତି,
ଓ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ବୋଧ—ଉଦୟ ବୋଧୋଦୟ,
ପୁରୁଷ—ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ମହା—ଉଦୟ ମହୋଦୟ, ଲମ୍ବ—ଉଦର
ଲମ୍ବୋଦର, ଗଙ୍ଗା—ଉଦକ ଗଙ୍ଗୋଦକ ଇତ୍ୟାଦି ।

୪ । ଅ ବା ଅ ପରେ ଋ ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଶି ଅର୍ ହୁଅନ୍ତି, ଅ
ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଏବଂ ଋ ରେଫରୂପରେ ପରବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ପୂର୍ବ-
ବର୍ଣ୍ଣରେ ଅକାର ଥିଲେ ଡାହା ଅକାର ହୁଏ । ଯଥା; ଦେବ—ଋଷି
ଦେବର୍ଷି, ସଜ୍ଜା—ଋଷି ସଜ୍ଜର୍ଷି, ମହା—ଋଷି, ହମର୍ଷି ଇତ୍ୟାଦି ।

୫ । ଅ ବା ଅ ପରେ ଏ ବା ଐ ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଳି ଐ, ଓ ବା
ଐ ଥିଲେ ଦୁହେଁ ମିଳି ଐ ହୁଅନ୍ତି । ଐ ବା ଐ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।
ଯଥା; ଏକ—ଏକ ଏକେକ, ମତ—ଐକ୍ୟ ମତେକ୍ୟ, ମହା—ଐଶ୍ବର
ମହେଶ୍ବର, ଜଳ—ଓକ ଜଳୋକ, ମହା—ଐଶ୍ୟ ମହୋଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

୬ । ଅପମାନ ସ୍ବରବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିଲେ ପୂର୍ବପଦର ଇ ଓ ସ୍ଥାନରେ

ଯୁ, ଉ ଉ ସ୍ଥାନରେ ବ୍, ଏବଂ ଋ ସ୍ଥାନରେ ର୍ ହୋଇ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ଅଭ—ଅନ୍ତ ଅଭ୍ୟନ୍ତ, ଇଭ—ଅଦି ଇଭ୍ୟାଦି, ଅଭ—ଅଗ୍ର ଅଭ୍ୟାଗ୍ର, ପ୍ରଭ—ଏକ ପ୍ରତ୍ୟେକ, ସୂଚୀ—ଅଗ୍ର ସୂଚ୍ୟଗ୍ର, ସୁ—ଅଗ୍ର ସ୍ଵାଗ୍ର, ପିତୁ—ଅଜ୍ଞା ପିତାଜ୍ଞା, ପିତୁ—ଅଲୟ ପିତାଲୟ ଇଭ୍ୟାଦି ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନ-ସମ୍ମାନ ।

୧ । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ବା ବର୍ଗର ଚୂଡ଼ାୟ ବା ଚତୁର୍ଥବର୍ଣ୍ଣ ବା ଯତ୍ନବ ପରେ ଥିଲେ ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ସେହି ବର୍ଗର ଚୂଡ଼ାୟ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଯଥା; ବାକ୍—ଭଗ ବାଗାଗ, ଜଗତ୍—ଭଗ ଜଗନ୍ନାଥ, ଇଭ୍—ଅନ୍ତ ଇଦନ୍ତ, ଷଟ୍—ଅନନ୍ତ ଷଡ଼ାନନ୍ତ, ବାକ୍—ଜାଲ ବାଗ୍‌ଜାଲ, ଉଭ୍—ଯୋଗ ଉଦ୍‌ଯୋଗ, ପ୍ରାକ୍—ଜ୍ୟୋତିଷ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ, ବାକ୍—ସ୍ଵେଧ ବାଗ୍‌ସ୍ଵେଧ, ସତ୍—ଉପାୟ ସଦୂପାୟ, ତତ୍—ଦ୍ଵାର ତଦ୍ଵାର ଇଭ୍ୟାଦି ।

୨ । ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିଲେ ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ସେହି ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଯଥା; ଜଗତ୍—ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥ, ଦିକ୍—ନାଗ ଦିଟ୍‌ନାଗ, ଦିକ୍—ମଣ୍ଡଳ ଦିଟ୍‌ମଣ୍ଡଳ, ଇତ୍—ମଧୁର ଇନ୍ଦୁର ଇଭ୍ୟାଦି ।

୩ । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ପରସ୍ପରିକ ଛ ସ୍ଥାନରେ ଛ ହୁଏ । ଯଥା; ତରୁ—ଶୟ୍ ତରୁଣାୟ, ଗୁହ—ଛନ୍ଦ ଗୁହଞ୍ଜିନ୍ଦ୍ର ଇଭ୍ୟାଦି ।

୪ । ବିସର୍ଗ ପରେ ଚ ଛ ଥିଲେ ବିସର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ ହୁଏ । ଯଥା; ନିଃ—ତୟ ନିଷ୍ଟୟ, ଦୁଃ—ଶୁଦ୍ର ଦୁଶ୍ଵାସି ଇଭ୍ୟାଦି ।

ସେହିପରି ଟ ଠ ପରେ ଥିଲେ ବିସର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ଷ୍, ଏବଂ କ ଇ ଅ

ସ ଫ ପରେ ଥିଲେ ବିଷର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ ହୁଏ । ଯଥା; ଧନ୍ୟ—ଠଙ୍କାର
ଧନ୍ୟଶ୍ଚକାର, ଇତଃ—ଇତଃ ଇତ୍ୟୁତଃ, ମନଃ—କାମନା ମନସ୍ତାମନା,
ମନଃ—ତାପ ମନସ୍ତାପ ଇତ୍ୟାଦି ।

୫ । ଅକାର ଭିନ୍ନ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଥିଲେ ଅକାର ପରସ୍ଥିତ ବିଷ-
ର୍ଗର ଲ୍ଲେପ ହୋଇ ସକ୍ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା; ଅତଃ—ଏବ ଅଭିଏବ
ଇତ୍ୟାଦି ।

୬ । ଅକାର ବର୍ଗର ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ ଯ ର ଲ ବ ହ
ପରେ ଥିଲେ ଅକାର ଏବଂ ପରସ୍ଥିତ ବିଷର୍ଗ ମିଳି ଓକାର ହୁଏ । ଓକାର
ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା; ବୟଃ—ଅଧିକ ବୟୋଧିକ,
ମନଃ—ଗତ ମନୋଗତ, ଇତଃ—ଅଧିକ ଇତ୍ୟୋଧିକ, ମନଃ—ଯୋଗ
ମନୋଯୋଗ, ମନଃ—ଅଭିଳାଷ ମନୋଭିଳାଷ ଇତ୍ୟାଦି ।

୭ । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଗର ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଯ ର ଲ ବ ପରେ
ଥିଲେ ଅ ଅ ଭିନ୍ନ ସ୍ଵରର ପରସ୍ଥିତ ବିଷର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ର୍ ହୁଏ । ଯଥା;
ନଃ—ଗତ ନର୍ଗତ, ନଃ—ଅହାର ନିରହାର ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଗର ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଯ ର ଲ ବ ହ
ପରେ ଥିଲେ ଅକାର ପରସ୍ଥିତ ବିଷର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ର୍ ହୁଏ । ଯଥା; ପୁନଃ—
ଉକ୍ତି ପୁନରୁକ୍ତି, ଅନ୍ତଃ—ଜଳ ଅନ୍ତର୍ଜଳ, ସ୍ଵଃ—ଗମନ ସ୍ଵର୍ଗମନ,
ଇତ୍ୟାଦି ।

ର ପରେ ଥିଲେ ପୂର୍ବ ସୂକ୍ଷ୍ମହ୍ରସ୍ଵାନୁସାରେ ବିଷର୍ଗସ୍ଥାନାୟ ର୍ ଲ୍ଲେପ
ହୋଇ ପୂର୍ବସ୍ଵର ଦୀର୍ଘ ହୁଏ । ଯଥା; ନଃ—ସ୍ଵେଗ ନାସ୍ଵେଗ, ନଃ—ରବ
ନାରବ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

(୧) ନମ୍ବଲିଖିତ ପଦମାନଙ୍କର ସଜ୍ଜା କର ।

ଦେବ—ଆଳୟ, ଅଧି—ଭିକ୍ଷୁର, ଶଶ—ଭିକ୍ଷ, ମହା—ଭିକ୍ଷ,
ଏକ—ଉଚ୍ଚବିଂଶତି, ମହା—ଉଦୟ, ବାଲ୍—ଭିକ୍ଷ, ଦିକ୍—ମଣ୍ଡଳ,
ମନଃ—ହର, ନିଃ—ଆକାର, ମନଃ—ଜାପ, ଇନ୍ଦ୍ର—ମଧୁର, ମନଃ—
ରଥ, ଅହଃ—ସକ୍ର, ଚତୁଃ—ହସ୍ତ, ସତ୍—ଆଳାପ, ଦୁଃ—ଆତ୍ମର ।

(୨) ନମ୍ବଲିଖିତ ପଦମାନଙ୍କର ସଜ୍ଜାବିଚ୍ଛେଦ କର ।

ମହାତ୍ମା, ଅଧୀଶ୍ଵର, ପୃଥ୍ଵୀଶ୍ଵର, ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ନାଲୋପୁଲ, ଦେବର୍ଷି,
ବାଗ୍ଦାନ, ଦିଗମ୍ବର, ମନୋହର, ଚତୁର୍ମୁଖ, ନାରକ ।

ଶତ୍ପଦିଧି ।

ର ର ଗ ପରସ୍ଥିତ ନକାର ଶକାର ହୁଏ । ଯଥା; ରଣ, ବର୍ଣ୍ଣ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ, ବିଷ୍ଣୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ, କବର୍ଣ, ପବର୍ଣ, ଯ, ହ, ଅନୁସ୍ଵାର, ଏମାନେ ବ୍ୟବଧାନ
ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନ ସ୍ଥାନରେ ଶ ହୁଏ । ଯଥା; ବ୍ରହ୍ମଣ, କୃପଣ ଇତ୍ୟାଦି ।
ଅନ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବଧାନ ଥିଲେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା; ରଚନା, ରସନା
ଇତ୍ୟାଦି ।

ଷତ୍ପଦିଧି ।

ଅ ଆ ଇ ଉ ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ କ ଓ ର ପରସ୍ଥିତ ସ, ଷ ହୁଏ । ଯଥା;
ନିଷେଷ, ଭବିଷ୍ୟତ୍, ମୁମୂର୍ଷୁ, ଶ୍ରୀଚରଣେଷୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଟବର୍ଗ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ସଂ ସ୍ୱରାବଳୀ ଶ ହୁଏ । ଯଥା; ଗରଷ୍ଠ, ଧନୁଷ୍ଠ-
କାର ଇତ୍ୟାଦି ।

ସମାସ ।

ଯାହାଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ପଦ ଏକପଦ ହୁଏ ତାହାକୁ ସମାସ କହନ୍ତି ।
ସମାସ କଲେ ପୂର୍ବପଦସ୍ଥିତ ବଚ୍ଚି ଲେପ ହୁଏ । ଯଥା; ଅଗର ଯାନରେ,
ଅଶ୍ୱଯାନରେ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସମାସ ଗୃହପ୍ରକାର ;—କର୍ମଧାରୟ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ବହୁବ୍ରୀହି, ଓ
ଭବପୁରୁଷ ।

କର୍ମଧାରୟ ।

ବିଶେଷଣ ବିଶେଷ୍ୟ ଦେଇ ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ ତାହାକୁ କର୍ମଧା-
ରୟ ସମାସ କହନ୍ତି । ଏହି ସମାସର ପୂର୍ବପଦ ବିଶେଷଣ ପରପଦ
ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା; ରଙ୍ଗଫୁଲ, ପରମବନ୍ଧୁ, ନୂତନଗ୍ରନ୍ଥ ।

ପୂର୍ବପଦ ଶ୍ରୀଲଙ୍ଗ ଥିଲେ ତାହା ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଭୂଲ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା;
ସୁନଶ କନ୍ୟା, ସୁନରକନ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ଦ, ସ୍ତ୍ରୀରମ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଉପମା ଅଥବା ସ୍ୱରୂପ ଅର୍ଥରେ ସମାସ ହେଲେ ତାହାକୁ ଉପମିତ
କର୍ମଧାରୟ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା; ଚନ୍ଦ୍ରଭୂଲ୍ୟ ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ, ପଦ୍ମଭୂଲ୍ୟ
ପାଦ ପଦ୍ମପାଦ । ସେହିପରି ମୃଗନୟନ, ବିମ୍ବାଧର, କମଳମୁଖ, ମନୋରଥ,
ବିକାମୁଦ୍ର, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦୁଇ ।

ଏକାଧିକ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ମିଳନକୁ ଦୁଇ ସମାସ କହନ୍ତି । ଦୁଇ-
ସମାସ କରିବା ସମୟରେ ଓ, ଏବଂ ଇତ୍ୟାଦି ଅବ୍ୟୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା;
ପାପ ଓ ପୁଣ୍ୟ ପାପପୁଣ୍ୟ, ଫଳ ଓ ମୂଳ ଫଳମୂଳ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା
ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣସୀତା । ସେହିପରି ଦାତାଦୋତା, ଲୁଗାପଟା, ରକ୍ତମାଂସ
ଇତ୍ୟାଦି ।

ବହୁବ୍ରୀହି ।

ଯେଉଁ ପଦମାନଙ୍କ ସମାସ ହୁଏ ସମସ୍ତ ପଦ ତାହାକୁ ନ ବୁଝାଇ
ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କଲେ ତାହାକୁ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ କହନ୍ତି । ବହୁବ୍ରୀହି
ସମାସନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦ ଅନ୍ୟ ପଦର ବିଶେଷଣ ହୁଏ । ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସର
ପୂର୍ବପଦ ବିଶେଷଣ ଓ ପରପଦ ପ୍ରାୟ ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା; ଅଳ୍ପ ଆୟୁ
ଯାହାର ସେ ଅଳ୍ପାୟୁ, ଶୁଭ ପାଣିରେ ଯାହାର ସେ ଶୁଭପାଣି, ବଳଅର
ଭୁକ୍ତ ଯାହାର ସେ ବଳଅରଭୁକ୍ତ । ସେହିପରି ସଦାନନ୍ଦ, ପୀତବସନ,
କମଳମୁଖ, କଳାମୁଖ, ବଙ୍କାମୁଣ୍ଡା, ଛେଙ୍ଗାଗୋଡ଼ିଆ, ବାଙ୍କଚୁଲିଆ,
ଚେପାଳାକିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଉପମାବୋଧକ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଉପମାବୋଧକ ଏବଂ ସଦୃଶ
ଶବ୍ଦ ଲେଖ ହୁଏ । ଯଥା; ସିଂହର ବିକ୍ରମଭୂଲ୍ୟବିକ୍ରମ ଯାହାର ସେ ସିଂହ-
ବିକ୍ରମ, ଗଜଗମନ ଭୂଲ୍ୟ ଗମନ ଯାହାର ସେ ଗଜଗମନା, କୋକିଳ-
କଣ୍ଠ ପରି କଣ୍ଠ ଯାହାର ସେ କୋକିଳକଣ୍ଠୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଇତ୍ତପୁରୁଷ ।

ପୂର୍ବପଦ କର୍ମ, କରଣ, ଅପାଦାନ, ଅଧିକରଣ କାରକ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲେ ତାହାକୁ ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି ।

ପୂର୍ବପଦ କର୍ମକାରକ ହେଲେ ତାହାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟା ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା; ଧନକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଧନପ୍ରାପ୍ତ, ସୁଖକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ସୁଖପ୍ରାପ୍ତ, ଗୃହକୁ ଅଗତ ଗୃହାଗତ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୂର୍ବପଦ କରଣକାରକ ହେଲେ ତାହାକୁ ତୃତୀୟା ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା; ବିଷରେ ମିଶ୍ରିତ ବିଷମିଶ୍ରିତ, କୋଡ଼ି ଦ୍ୱାର ଦଶା କୋଡ଼ିଦଶା । ସେହିପରି ଗୁଣଗୁଣ, ଧନଗୁଣ, ଶୋକାକ୍ତ, ବାଦଶିଖି, ସାପଶିଖି ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୂର୍ବପଦ ଅପାଦାନ କାରକ ହେଲେ ତାହାକୁ ଯଷ୍ଟମୀ ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା; ଜନ୍ମରୁ ଅଳ୍ପ ଜନ୍ମାଳ୍ପ, ଧର୍ମରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ । ସେହିପରି ରାଜ୍ୟରୁଦ, ପିତାସନରୁଦ; ବିଦେଶାଗତ, ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ, ମନ-ଗତା, ସ୍ୱର୍ଗଛାଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୂର୍ବପଦ ଅଧିକରଣ କାରକ ହେଲେ ତାହାକୁ ସପ୍ତମୀ ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା; ହସ୍ତରେ ପ୍ରିତ ହସ୍ତପ୍ରିତ, ମାତାଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତି ମାତୁଭକ୍ତି, ନର ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେହିପରି ଦୁଃଖମଗ୍ନ, ପାପା-ସକ୍ତ, ଶିଳ୍ପନପୁଣ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ନଦ୍ରାସକ୍ତ, ବାଟବଣା, ସେହିବାସୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୂର୍ବପଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲେ ତାହାକୁ ଷଷ୍ଠୀ ଇତ୍ତପୁରୁଷ ସମାସ କହନ୍ତି ।

ଯଥା; ତୈଳର ଅଧାର ତୈଳାଧାର, ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ବୃକ୍ଷପତ୍ର, ଧର୍ମର ଦଣ୍ଡ
ଧର୍ମଦଣ୍ଡ । ସେହିପରି ଜଗନ୍ନାଥ, ମେଘାସନ, ହିମାଳୟ, ପଦଧୂଳି, କୃପାସିନ୍ଧୁ,
ନାକଚଣା, ମଥାମଣି, ମାଞ୍ଜୁମଞ୍ଜୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଶ୍ନ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ଯଦମାନ କି ସାମାସ ବୋଲ ।

୧ । ପ୍ରଜାପାଳକ, ଅହୋରାତ୍ରି, ଦାଶଶାଳ, ପିତାମାତା, ଇଂରାଜ-
ସୈନ୍ୟ ।

୨ । ରାଜସଭା, ପୁଷ୍ପାଙ୍କ, ଧର୍ମଭାରୁ, ମହାବଳ, ଶୀତୋଷ୍ଣ, ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ।

୩ । ଅନୁଚର, ଦୀର୍ଘଶ୍ରୀବ, ବାଣୀପ୍ରୟାଗ, ଜଳମଗ୍ନ, ଦେହପିଞ୍ଜର ।

୪ । ଆବାଳବୃକବନିତା, ସ୍ଥିରଚୂଡ଼ି, ନିଷ୍ଠୁରହୃଦୟ, ମହାଶୟ ।

୫ । ଲମ୍ବୋଦର, ଗାନ୍ଧବନ୍ତ, ଗଙ୍ଗାସମ୍ଭା, ଶୀତ୍ରଗାମୀ, ମନୋରଥ ।

୬ । ନୀଳପୁଷ୍ପ, ଗଜାନନ, ଦନ୍ତାବଳ, ମୃଗଲେଚନା, ବାରପତ୍ରୀ ।

୭ । ଧର୍ମଧର୍ମ, ଗବଶୂନ୍ୟ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ପୂର୍ବରାତ୍ର, ଅନୁଗତ, କର୍କଶ ।

୮ । ବିଲେଚନ, ହସ୍ତାଞ୍ଜଳିଅପଦାଞ୍ଜଳି, ଆମ୍ବଗଛ, ମହାରାଜ ।

୯ । ଗୋମହସ୍ତସ୍ଥର, ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି, ପଶୁପତି, ଦେବଗଜ, ଭ୍ରମବାହୁ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ବାକ୍ୟ ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଦ ଏକତ୍ର ହୋଇ ମନର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କଲେ

ବାକ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା; ଦୂର ଶୀଘ୍ର ଆସିବ । ଏଠାରେ ଢଳିଗୋଟି ପଦରେ ବାକ୍ୟ ହୋଇ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।

ବାକ୍ୟ ଦୁଇପ୍ରକାର; ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ । ଛନ୍ଦଶାସନ ରଚନାକୁ ଗଦ୍ୟ, ଛନ୍ଦଯୁକ୍ତ ରଚନାକୁ ପଦ୍ୟ କହନ୍ତି । ଅନ୍ୟତ୍ରାତ୍ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯାଏ ।

ଅନ୍ୟତ୍ର ।

ପଦମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅନ୍ୟତ୍ର କହନ୍ତି । ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁଇପ୍ରକାର, ପଦାନ୍ତୟ ଓ ବାକ୍ୟାନ୍ତୟ । ପଦମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବ୍ୟକ୍ତ କରଣକୁ ପଦାନ୍ତୟ ଏବଂ ପଦ୍ୟକୁ ଗଦ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ବାକ୍ୟାନ୍ତୟ କହନ୍ତି । ପଦ୍ୟ ବାକ୍ୟାନ୍ତୟ ହୋଇ ଇହାଦିଭାବୁ ପଦାନ୍ତୟ ହୁଏ ।

ପଦାନ୍ତୟ ।

“ଦୀର୍ଘାକୃତି ପୁରୁଷ କହିଲେ ଆପଣ ଯାହାକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଅଛନ୍ତି ସେ ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ।”

‘ଦୀର୍ଘାକୃତି’ ବହୁଶ୍ରୀସମାସ, ବିଶେଷଣ ପଦ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ଏକବଚନ, ପୁରୁଷ ସହିତ ଅନ୍ୟତ୍ର ।

‘ପୁରୁଷ’ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟପଦ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ଏକବଚନ, ତୃତୀୟପୁରୁଷ, କର୍ତ୍ତାବାରକ, କହିଲେ କ୍ରିୟା ସହିତ ଅନ୍ୟତ୍ର ।

‘କହିଲେ’ ସକର୍ମକ ସମାପିକା କ୍ରିୟା ।

‘ଆପଣ’ ସବ୍ୟକ୍ତ, ଯୁକ୍ତଦ୍ ଶବ୍ଦର ମାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ହୋଇଅଛି । ଦୀର୍ଘାକୃତି ପୁରୁଷ ବଦଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

‘ଯାହାକୁ’ ଯଦ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ, ସଙ୍କଳାମ ପଦ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ଏକ-
ବଚନ, ତୃତୀୟପୁରୁଷ, କର୍ମକାରକ, ‘ଅନୁସକ୍ତାନ୍’ ଏହି ପଦ ସହିତ
ଅନ୍ୱିତ ।

‘ଅନୁସକ୍ତାନ୍’ (ଅନୁ + ସମ୍ + ଧା + ଅନ) କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ
ପଦ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ, କରୁଅଛନ୍ତି କ୍ରିୟା ସହିତ ଅନ୍ୱିତ ।

‘କରୁଅଛନ୍ତି’ କୁ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ, ସକର୍ମକ ସମାପିବା କ୍ରିୟା ।

‘ସେ’ ସଙ୍କଳାମ ।

‘ଆପଣଙ୍କ’ ସଙ୍କଳାମ, ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି, ସମ୍ମୁଖ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

‘ସମ୍ମୁଖରେ’ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ଏକବଚନ, ତୃତୀୟପୁରୁଷ,
ଅଧିକାରକ କାରକ, ‘ଉପସ୍ଥିତ’ ଏହି କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ ସହିତ ଅନ୍ୱିତ ।

‘ଉପସ୍ଥିତ’ (ଉପ + ସ୍ଥା + ତ) ବିଶେଷଣ ।

ବାକ୍ୟାନୁସୂ ।

“ଜନନୀ ବଚନ କରଣ ଶ୍ରବଣ କହେ ଧ୍ରୁବ ମୃଦୁବାଣୀ;
କେଉଁଠି ସେ ହର କହ ମା ବିପର ଭାବକୁ ପାରିବ ଜାଣି ।
ସୁନାଦ ଉଷନ୍ତି ଶୁଣି ଏ ଭାରତା ମଧୁର ଏହି ପ୍ରକାରେ,
ସେ ହର ପ୍ରକାଶ ଅବନୀ ଅକାଶ ନାଗଲେଖ ସବୁଠାରେ ।”

ଧ୍ରୁବ ଜନନୀ ବଚନ ଶ୍ରବଣ କରଣ ମୃଦୁବାଣୀ କହେ; ମା ! କହ,
ସେ ହର କେଉଁଠି (ଅଛନ୍ତି), ଭାବକୁ ବିପର ଜାଣି ପାରିବ । ସୁନାଦ ଏ
ମଧୁର ଭାରତା ଶୁଣି ଏହି ପ୍ରକାରେ ଉଷନ୍ତି,—ସେ ହର ଅବନୀ ଅକାଶ

ନାଗଲେକ ସରୁଠାରେ ପ୍ରକାଶ (ହୋଇଅଛନ୍ତି) । ଏହି ଗଦ୍ୟର ପୂର୍ବବତ୍ତ
ପଦାନୁସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ ।

—॥०॥୩॥०॥—

ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରୀକ୍ଷା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅଧିକାଂଶ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତରୁ ଜାତ । କୋହି, ହିନ୍ଦୀ,
ପାରସୀ, ଆରବୀ, ଇଂରାଜୀ, ପର୍ତ୍ତୁଗିସ୍ ଭାଷାରୁ କେତେକ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷାରେ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଅଛି । ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ରୂପା-
ନ୍ତରିତ କେତେକ ଅବକୃତଭାବରେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଅଛି ।

କଦଳ, ପଞ୍ଜିବ, ପତ୍ର, ଅଳ୍ପ, ଜଳ, ମହୁଷ, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ରୋଗ,
ବାନବ, ମୃଗ, ସ୍ବର୍ଗ, ନରକ, ଦେବତା, ଦାତା, ବଧାତା, ଜ୍ଞାନ, ଇତ୍ୟାଦି
ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ
ଚଳୁଅଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବା ଅପଭ୍ରାଂଶ ଶବ୍ଦ ଅନେକ
ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା; ପଣ୍ଡା—ପାଳ, କଣ୍ଡା—କାନ, ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ଚୁନ, ସୂର୍ଯ୍ୟ—
ସୁନା, ଗର୍ଭ—ଗାତ, ସର୍ପ—ସାପ, ଚର୍ମ—ଚମ, କର୍ମ—କାମ, କର୍ମକାର—
କମାର, ଚର୍ମକାର—ଚମାର, ଭର୍ଜନ—ଭଜା, ସୁପକାର—ସୁଆର,
ବୃଦ୍ଧ—ବୁଢ଼ା, ବର୍ଷିକା—ବଢ଼େଇ, କର୍କଟିକା—କାକୁଡ଼ି, ଗର୍ବିତ—ଗଧ,
ବ୍ୟାଘ୍ର—ବାଘ, ସୁନି—ସୁତା, ପୁନି—ପୁତ ବା ପୁଅ, ଛନ୍ଦ—ଛତା,
ବେଶି—ବେତ, ଘୃତ—ଘିଅ, ସ୍ରୋତ—ସୁଅ, ଅମ୍ବ—ଅମ୍ବୁ, ତାମ୍ର—
ତମ୍ବା, ଚକ୍ର—ଚକ, ବକ୍ର—ବକା, ଶାବ—ଶାଗ, ବକ—ବଘ, ଦକ୍ଷ—

ଦଶ, ଶକଟ—ଶକଡ଼, ଅକଟ—ଅକଡ଼ା, କର୍କଟ—କଙ୍କଡ଼ା, ମର୍କଟ—
 ମାଙ୍କଡ଼, ଘୋଟକ—ଘୋଡ଼ା, ଭଟକ—ଭଡ଼ା, ଇଷ୍ଟକ—ଇଟା, ପିଷ୍ଟକ
 —ପିଠା, ଧାନ୍ୟ—ଧାନ, ମାନ୍ୟ—ମାନ, ଦଧି—ଦହି, ମଧୁ—ମହୁ,
 ସାଧୁ—ସାହୁ, ବଧୂ—ବହୁ, ବଞ୍ଚକ—ବଞ୍ଚା, କଞ୍ଚକ—କଞ୍ଚା, ଚମ୍ପକ—
 ଚମ୍ପା, ଚିପିଟକ—ଚୁଡ଼ା, ପିଚିଣ୍ଡ—ପେଟ, ବାଣ୍ଟ—ବାଠ, ପୃଷ୍ଠ—ପିଠେ,
 କୁକୁର—କୁକୁର, କୁକୁଟ—କୁକୁଡ଼ା, ମଧ୍ୟ—ମଝି, ବନ୍ୟା—ବାଞ୍ଛ,
 ସନ୍ୟା—ସଞ୍ଜ, ନୟା—ନଇ, ଭ୍ରାତା—ଭାଇ, ଦସ୍ତ—ଦାଢ, ଦସ୍ତୀ—ଦାଡ଼,
 ଦନ୍ତ—ଦାନ୍ତ, ଦେବର—ଦଅର, ଅବାସ—ଉଅସ, ଖଦିର—ଖଇର,
 ଇଷୁ—ଅଖୁ, ଅସି—ଅଖି, ମସ୍ତକ—ମାଇ, ବସ୍ତ୍ରଭଣ୍ଡ—ବାଛୁଣ୍ଡ, କଛିଷ—
 କଇଁଛ, କାଉ—କାହି, ଗାଈ—ଗାଈ, ମୁଖ—ମୁହଁ, କୂପ—କୂଅ,
 ଯବ—ଯଅ, ଯବାଗୁ—ଯାଉ, ଶୃଗାଳ—ଶିଆଳ, ପ୍ରସ୍ତର—ପଥର,
 ଜୋହସ୍ତୀ—ଜହା, ଲତା—ଲଟା, ତୈଳ—ତେଲ, ମୁଦୁ—ମୁଗ,
 ଶୃଙ୍ଗ—ଶିଙ୍ଗ, ଟଙ୍କ—ଟାଙ୍ଗି, ଭଗିନୀ—ଭଉଣୀ, ରୁଛି—ରୁଛି, ନଣ୍ଡେ-
 ଣୀ—ନଣ୍ଡଣୀ, ଶ୍ରମାଣୀ—ଶୁଆଁଶିଆ, ଦେବାଳୟ—ଦେଉଳ, କର୍କାରୁ-
 —କଖାରୁ, କେଦାର—କଅର, ପୁଷ୍କରିଣୀ—ପୋଖରୀ, ଅଙ୍ଗଳ—
 ଅଗଣା, ଗୋସ୍ତାମୀ—ଗୋସାଇଁ, ଅମିଷ—ଅଇଁଷ, ଧୂମ—ଧୁଆଁ, ବ୍ରାମ—
 ବାଁ, ପଟ୍ଟ—ପାଟ, ଭଟ୍ଟ—ଭାଟ, ହଟ୍ଟ—ହାଟ, ଖଟ୍ଟା—ଖଟ, କାସିବା—
 କାବ, ପାର୍ଶ୍ବ—ପାଖ, ଶାଟିକା—ଶାଢ଼ୀ, ବଟିକା—ବଜା, ସେଟିକା—
 ସେଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହିପରି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଓଡ଼ିଆ ଜିପ୍ପା ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ହୋଇ-
ଅଛି । ଯଥା; କରୁ—କରବାର, ଶୁରୁ—ଶୁଣିବାର, ଦୃଶରୁ—ଦେଖି-
ବାର, ମୃରୁ—ମରିବାର, ସ୍ଥାରୁ—ଥିବାର, ଯାରୁ—ଯିବାର, ଯାରୁ—
ଯିବାର, ଭୂରୁ—ହେବାର, ଖାଦରୁ—ଖାଇବାର, ଶିରୁ—ଶୋଇବାର,
ଦନ୍ତରୁ—ଦାଣିବାର, ପଥରୁ—ପଡ଼ିବାର ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗୋଡ଼, ଗର, ଦାସ, ବେକ, ଭଣ୍ଡି, ଝାଳ, ବିଲ, ଭୁଟା ପ୍ରଭୃତି
ଶବ୍ଦମାନ ବୋଧ ହୁଏ ବୋଲି ଭାଷାରୁ ଗୁମ୍ଫା ।

ବଦେଶୀୟମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ହେତୁ ଅନେକ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରବେଶଲାଭ କରିଅଛି । ମୋଗଲମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା
ସମୟରେ ମୁସଲମାନ ଓ ରାଜପୁତ ସୈନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶା ଶାସିତ ହୋଇ-
ଥିଲା । ଏଣୁ ହଜୀ, ପାରସୀ, ଓ ଆରବୀଭାଷାମୂଳକ କେତେକ ଶବ୍ଦର
ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ । ପର୍ତ୍ତୁଗିସମାନେ ବହୁକାଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାଣିଜ୍ୟ
କରିଥିଲେ । କେତେକ ପର୍ତ୍ତୁଗିସ୍ ଶବ୍ଦ ସେହି ସମୟରୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ
ଅସ୍ତଅଛି । ଇଂରାଜୀବାସକରେ ଅନେକ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ
ପ୍ରବେଶଲାଭ କରିଅଛି । ନିମ୍ନରେ କେତେକ ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦତ୍ତ
ହେଲା ।

ହଜୀ ଶବ୍ଦ—ଖୁଲ, କରମ, ଆଜ୍ଞା, ତର, ଦଙ୍ଗା, ଜଙ୍ଗଲ, ଜଲଦି,
ଗମ୍ମି, ଝାଡ଼ି, ଶସ୍ତା, ଅନ୍ଧାଜ, ଦେଶା, ପାଉଣା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଆରବୀ ଓ ପାରସୀ ଶବ୍ଦ—ଉକଲ, ମୋକ୍ତାର, ମିସଲ, ଦଲଲ,
ଦାଏର, ଦାକ, ବାଜା, ମଜୁଦ, ସଦର, ମଫସଲ, ଫରସଲ, ଦାସିଲ,

ଘୈଷିଅତ୍ର, ବାଗଜ, ଏଲ୍ଲବା, ଜିଲ୍ଲ, ମୋବାମ, ସାବନ, ନକ୍ଷା, ଉତ୍ତୁଲ୍, ଚଲବ, ଭାରଖ, ଚଦାରଖ, ନବଲ୍, ନାଏବ, ସାହେବ, ଦାଜର, ଅମୀନ, ମୁନାଫା, ଲେବସାକ, ନଗଦ, ହୁରୁମ, ଅଲମ, ବସ୍ତି, ବଲମ, ଦଖଲ୍, କଜର, ସିହାର, ଦଜମ, ଦଜୁର, ଚରଜ୍, ଦଦଲ, ଜମିଦାର, ବାହାଦୁର, ସରଫସ୍ତାନା, କାଲସ, ପିୟୁଦା, ମଜୁରୀ, ଗୋମାସ୍ତା, ଖଜଣା, ବାଦାଲ୍, ବନୋବସ୍ତ, ସିରସ୍ତା, ସର୍ଫସ୍ତାଲ୍, ଜବାବ, ଅସାମୀ, ଫେରଅଘା, ସଦର, ଦୋକାକ, ଦସ୍ତଖ୍, କାରଖାନା, ସରଞ୍ଜାମ, ଅବାଦ, ପାକାମା, ଅରମ, ପୋଷାକ, ଚୋଟାନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପର୍ତ୍ତୁଗିସ୍ ଶବ୍ଦ—ଫିକା, ସାବିନା, ପାଦର, ଲାଘାଚ, ଗିର୍ଜା, ବରାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ—ନମ୍ବର, ବାକ୍ସ, ଗିଲ୍ଲସ, ସ୍ଲେଟ, ପେନସିଲ୍, ଅଲମାର, ମାସ୍ତୁଲ୍, ବେକେଲ୍, ଲବ, ରୁଲ୍, ବୋଇଲ୍, ଜାବେଟ, କୋଟ, ଲଣ୍ଡନ, ସପିଲ୍, କାଲେନ୍ଦ୍ର, ଉପୋକ୍ତି, ଡିସମିସ୍, ସମନ, ଉତ୍ତରୋକ୍ତି, ପୁଲସ, ଜାକ୍ରର, ବେଷ୍ଟ, ଚେଅର, ରସିଦ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସମାପ୍ତ ।

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଅମ୍ଭଠାରେ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ । ଅମ୍ଭଠାରୁ ପୁସ୍ତକ କ୍ରୟ କଲେ
କେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ତୁମ ଅଣା କମିଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ।

	ରଚନାଶିକ୍ଷା ପ୍ରଥମଭାଗ	✓	ଅକ୍ଷରୀଲଗ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧ	✓	
ପ୍ରଥମପାଠ	✓	ସ୍ୱଚ୍ଛଦ ଏକକ୍ଷର	✓	ପ୍ରାୟମେବ ଜମିଦାର	
ଦ୍ୱିତୀୟପାଠ	✓	ରୁଗୋଳପାଠ	✓	ମହାନଳ ହୁସାର	୧୭
ତୃତୀୟପାଠ	✓	ସରଳ ରୁଗୋଳପାଠ	✓	ଅକ୍ଷରୀ	୧୭
ଚତୁର୍ଥପାଠ	✓	ପ୍ରାକୃତିକ ରୁଗୋଳପାଠ	✓	ରଶିଚକ୍ରବେଶ ୧ ମ ଭାଗ	✓
ବୋଷାଦସ୍ତ	✓	ଉଚ୍ଚଳରୁଗୋଳ	୧୭	ରଶିଚକ୍ରବେଶ ୨ୟ ଭାଗ	୧୭
ସଦୃଶପାଠ	✓	ଆଦିତ୍ୟାଦିକ ଗଣନା	✓	ରଶିଚକ୍ରବେଶ ତୃତୀୟ	
ଉପମାଳା	✓	ଆଦିତ୍ୟାଦିକ ରୁଗୋଳ	୧୭	ଭାର ଏକକ୍ରୋ	୧୭
ସରଳବ୍ୟାକରଣ	୧୭	ବିଜ୍ଞାନପ୍ରବେଶ	✓	ମାନସାଙ୍କ ଓ ବଚନ-	
ବ୍ୟାକରଣପ୍ରବେଶ	✓	ଏକକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର	✓	ହୁସାର ୧ମ ଭାଗ	✓
ବରଳ ପ୍ରଥମପାଠ	୧୭	ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସାଧକର		ମାନସାଙ୍କ ଓ ବଚନ-	
ଚତୁର୍ଥପାଠାର୍ଥ	✓	ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର	✓	ହୁସାର ୨ୟ ଭାଗ	✓
ଉଚ୍ଚଳ ମପବୁର	✓	ସରଳପଦ୍ଧତି	୧୭	ଅବର୍ଣ୍ଣୟି	✓
ଏକକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର	✓	ସରଳକ୍ଷେତ୍ରପରିମାପ	୧୭	ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପାଠ	୧୭
ସ୍ୱଳ୍ପ ଗୁଣବତ୍ତାପଦ୍ଧତି	✓	ସୁଲଭପଦ୍ଧତି	୧	ପୋପାଦସ୍ତ	୧୧
ସ୍ୱଳ୍ପ ଇଂଲଣ୍ଡ		ସୁଲଭବ୍ୟାପିତ	୧୭	ଅର୍ଦ୍ଧକ୍ରମ	୧୧
ଉଚ୍ଚତାପ	୧୭	ଗତିଶିକ୍ଷା	୧୭		୧୭

ଶ୍ରୀ ସୀତାଳାଅଶ୍ୱତ୍ଥ

କଟକ